

Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

MODESTA VANESA VISKONTĖ

II kurso studentė

**JUNGTINIŲ ARABŲ EMYRATŲ UŽSIENIO POLITIKOS POKYČIAI IR
JUOS LĖMUSIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ SANTYKIŲ NORMALIZAVIMO SU
IZRAELIU KONTEKSTE**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: prof. dr. Dovilė Jakniūnaitė

Vilnius, 2022

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas *Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokyčiai ir juos lėmusių veiksnių analizė santykių normalizavimo su Izraeliu kontekste* yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Modesta Vanesa Viskontė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Viskontė M. V. Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokyčiai ir juos lėmusių veiksnių analizė santykių normalizavimo su Izraeliu kontekste: Politikos mokslų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė prof. dr. D. Jakniūnaitė. – V., 2022. – 56 p.

Reikšminiai žodžiai: užsienio politika, užsienio politikos kaita, Jungtiniai Arabų Emyratai, Abraomo susitarimai, santykių normalizavimas.

Šio magistrinio darbo tikslas yra išanalizuoti Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokyčius ir juos lėmusius veiksnius santykių normalizavimo su Izraeliu kontekste. Dažnai yra manoma, jog užsienio politikos pokyčiai yra akivaizdūs ir radikalūs nukrypimai nuo lig tol vykdytos politikos, taip ignoruojant pokyčių lygių įvairovę bei nuvertinant mažesnių pokyčių prasmę. Atsižvelgiant į Abraomo susitarimų reikšmę ilgą laiką nusistovėjusioje arabų šalių pozicijoje santykių su Izraeliu atžvilgiu ir prielaidas apie galimai įvykusį Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokytį šiuo klausimu, kyla poreikis patikrinti teorinį tokių prielaidų tikrumą. Remiantis užsienio politikos kaitą aiškinančiu teoriniu modeliu šiame darbe siekiama pateikti patikimą ir teorija paremtą Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos Izraelio atžvilgiu pokyčių paaiškinimą. Tyrime teigiama, kad iki 2020 m. vasaros nustojo egzistuoti tarptautinės ir vidaus sąlygos, kuriomis ilgą laiką buvo grindžiama Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politika santykių normalizavimo su Izraeliu klausimu. Pasikeitė geopolitinis kontekstas ir situacija Artimųjų Rytų regione, kuriai lig tol buvo pritaikyta JAE politika. Todėl buvo galima pakeisti užsienio politiką Izraelio atžvilgiu. Taip pat šiems pokyčiams palankias sąlygas sudarė nauja JAE lyderių karta, kuri veikiama Artimųjų Rytų regione įvykusių pokyčių ir kylančių krizių nusprendė priimti sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu.

TURINYS

Įvadas	6
1. Literatūros apžvalga	10
1.1. Tyrimai aiškinantys užsienio politikos kaitą	10
1.2. Tyrimai Jungtinių Arabų Emyratų ir Izraelio užsienio politikos temomis	14
1.2.1. <i>Jungtiniai Arabų Emyratai</i>	14
1.2.2. <i>Izraelis</i>	16
1.3. Tyrimo naujumas	18
2. Teorinis pagrindas	18
2.1. Užsienio politikos ir pokyčio sąvokų apibrėžimas	18
2.2. Pagrindinės užsienio politikos kaitos teorinio modelio prielaidos	21
2.3. Tyrimo hipotezės	24
3. Metodologija	24
4. Tyrimo dalis	25
4.1. Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos formavimo aspektai	25
4.2. Jungtinių Arabų Emyratų santykiai su Izraeliu	29
4.3. Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokyčio analizė	33
4.3.1. Tarptautiniai veiksniai	33
4.3.2. Vidaus veiksniai	37
4.3.3. Sprendimų priėmėjo, lyderio vaidmuo	39
4.3.4. Jungtinių Arabų Emyratų sprendimų priėmimo procesas	43
4.3.5. Krizinė situacija	44
4.4. Ar (ne)pasitvirtino tyrimo hipotezės? Tyrimo rezultatai ir ginamojo teiginio įrodymai.....	46
Išvados	49
Literatūros sąrašas	51
Summary	55

Terminų ir sutrumpinimų sąrašas

AR – Artimųjų Rytų regionas

JAE – Jungtiniai Arabų Emyratai

JAE URM – Jungtinių Arabų Emyratų Užsienio reikalų ministerija

MbZ – Mohammed bin Zayed al-Nahyan

PĮŠT – Persijos įlankos šalių Taryba

Ivadas

Nuo devintojo dešimtmečio tarptautinių santykių disciplinos mokslininkai ėmė nagrinėti tai, kas ilgą laiką užsienio politikos analizėje buvo ganėtinai apleistas reiškinys – užsienio politikos pokyčiai.¹ Čia svarbu pažymėti, kad valstybių užsienio politika nėra statiška, nors dažniausiai pasižymi tęstinumu ir stabilumu, ji yra dinamiška ir laikui bėgant kinta. Užsienio politikos pokyčiai pasireiškia mažesniu arba didesniu mastu, jie gali apimti visą arba tik dalį valstybės užsienio politikos. Reikšmingi užsienio politikos pokyčiai gali turėti rimtų padarinių, tiek teigiamų, tiek ir neigiamų. Vienos valstybės užsienio politikos pokyčiai gali sutrikdyti nusistovėjusią tarptautinę sistemą, pasekmės gali būti juntamos ne tik regione, bet ir visame pasaulyje. Todėl mokslininkai ėmė nagrinėti klausimus – kada, kodėl ir kaip valstybės pakeičia savo užsienio politiką vienu ar kitu klausimu, arba apskritai perorientuoja savo užsienio politikos kryptį. Šiuo atžvilgiu užsienio politikos kaitos tyrimai suteikia galimybę iširti užsienio politikos sprendimų priėmimo proceso dinamiką ir tuos veiksnius, kurie jį įtakoja arba riboja.

Kalbant apie pokyčius, sunku būtų paneigti, kad 2019 – 2020-ieji metai buvo didelių pokyčių tarptautinėje erdvėje ir ypač Artimųjų Rytų regione metas. Šiuo laikotarpiu Artimieji Rytai pavojingai priartėjo prie didelės regioninės konfrontacijos. Irano remiamos milicijos grupės šalininkų išpuolis prieš Jungtinių Amerikos Valstijų ambasadą Bagdade ir vėlesnis JAV bepiločio lėktuvo smūgis, per kurį žuvo Irano generolas Qassem‘as Suleimani‘s, buvo vienas iš incidentų, galinčių sukelti didelio masto karą regione.² Taip pat Artimųjų Rytų taikos procesas pakliuvo į aklavietę, kai 2019 m. pab. didžiulį ažiotažą sukėlė Izraelio premjero Benjamino Netanyahu pažadai aneksuoti dalį okupuoto Vakarų Kranto.³ Visą situacija pablogino faktas, kad pastaraisiais metais Jungtinės Amerikos Valstijos ėmė apleisti savo strateginę poziciją regione, kurią suskubo užimti kiti veikėjai. Pavyzdžiui, Šiaurės Sirijoje Turkija ir Rusija greitai išsikovojo teritorinį pranašumą po skuboto JAV bandymo palikti šalį. Tai tarp JAV partnerių sustiprino įspūdį, kad Vašingtonas apleidžia savo sąjungininkus regione.⁴ Visa tai paskatino regiono veikėjus imtis pastangų sumažinti įtampą regione ir užsitikrinti savo saugumą. Vienu tokių žingsnių galima laikyti Abraomo susitarimus, kuriuos su Izraeliu 2020 m. pasirašė keturios arabų valstybės – pirmieji tai padarė Jungtiniai Arabų Emyratai, vėliau Bahreinas, Sudanas ir Marokas. Šie susitarimai svarbūs dėl to, kad žymi gana reikšmingą santykių tarp Izraelio ir arabų valstybių pokytį.

Jau daugelį metų Izraelio ir Arabų šalių santykiai yra pagrįsti priešišku ir sąlygoti Izraelio-Palestinos konflikto veiksmų. Nuo pat Izraelio valstybės nepriklausomybės paskelbimo 1948 m.

¹ Jakob Gustavsson, „How should we study foreign policy change?“ *Cooperation and Conflict* 34(1), 1999, 19.

² Munich Security Report 2020 „Westlessness.“ Munich Security Conference, 2020, 46-49.

³ BBC News, „Israel PM Netanyahu vows to annex occupied Jordan Valley“ BBC, 2019.

⁴ <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49655226> [Žiūrėta 2022 02 18]

⁴ Munich Security Report 2020, 46-49.

santykiai su kaimyninėmis arabų valstybėmis yra sudėtingi. Nuo Izraelio valstybės įkūrimo visos 22 Arabų lygos valstybės paskelbė boikotą Izraeliui ir taikė diplomatinę izoliaciją. Nepaisant to, nuo 1970-ųjų būta bandymų normalizuoti šiuos įtemptus ir keblius santykius tarp Arabų lygos šalių ir Izraelio. Buvo siekiama susėsti prie derybų stalo ne tik siekiant išspręsti Izraelio ir Palestinos klausimą, bet ir konfliktą tarp arabų ir Izraelio apskritai. Santykiai kiek pagerėjo po Oslo susitarimų 1993 m. ir 1995 m.⁵ 2002-aisiais Arabų Lygos sukurta Arabų Taikos Inicijava buvo pasiūlymas skirtas arabų ir Izraelio konfliktui užbaigti, atkuriant Palestinos valstybę su sostine Jeruzalėje. Ši inicijava taip pat nurodė bendrą arabų šalių poziciją/sąlygotumą Izraelio atžvilgiu – jokio santykių normalizavimo, kol nebus išspręstas Izraelio-Palestinos konfliktas, kol Izraelis nepasitrauks iš 1967 m. okupuotų Palestinos teritorijų. Kitaip tariant buvo įtvirtintas ir visų 22 Arabų lygos narių priimtas principas – žemė už taiką.⁶ Nepaisant to, iki 2020 m. visapusiškus diplomatinis santykius Izraelis palaikė su dvejomis kaimyninėmis arabų valstybėmis – Egiptu ir Jordanija. Egiptas buvo pirmoji arabų valstybė pripažinusi Izraelį, užmezgusi diplomatinis santykius ir pasirašiusi taikos sutartį 1979 m. Kita taikos sutartis su Jordanija buvo pasirašyta 1994 m. Tuo tarpu jokie formalūs diplomatiniai santykiai neegzistavo tarp Izraelio ir Persijos įlankos šalių, ar kitų regiono arabų valstybių. Tačiau ši situacija pasikeitė 2020 m. rugpjūčio 13 d., kai Jungtiniai Arabų Emyratai pasirašė Abraomo susitarimus, kurie reiškia oficialių dvišalių diplomatinių santykių užmezgimą ir normalizavimą su Izraeliu.⁷ JAE tapo trečiaja arabų valstybe, po Egipto ir Jordanijos, normalizavusia diplomatinis santykius su Izraeliu. JAE žingsniais pasekė Bahreinas, Sudanas ir Marokas. Ši JAE ir Izraelio santykių normalizavimo sutartis skiriasi nuo pirmai minėtų taikos sutarčių su Egiptu ir Jordanija – kurios buvo pasirašytos siekiant nutraukti karą tarp Izraelio ir Egipto, bei Izraelio ir Jordanijos. Artimųjų Rytų kontekste šie Abraomo susitarimai rodo *status quo*, kai arabų šalys laikėsi vieningos pozicijos Izraelio atžvilgiu, pasikeitimą. Tiems, kurie domisi Artimųjų Rytų regionu ir Izraelio bei arabų valstybių santykiais, pastarieji pokyčiai, kuriuos atnešė Abraomo susitarimai, kelia kelis esminius klausimus: kiek gilūs yra vykstantys pokyčiai, ar tai tik kosmetiniai ar esminiai pokyčiai? Taip pat po Abraomo susitarimų pasirašymo viešose diskusijose ėmė dominuoti klausimas – ar tai reiškia Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokytį?

Į visą tai atsižvelgus, šio **tyrimo problema** paremta tuo, kad dažnai yra manoma, jog užsienio politikos pokyčiai yra akivaizdūs ir radikalūs nukrypimai nuo lig tol vykdytos politikos. Taip ignoruojant pokyčių lygių įvairovę bei nuvertinant mažesnių pokyčių prasmę. Atsižvelgiant į Abraomo susitarimų reikšmę ilgą laiką nusistovėjusioje arabų šalių pozicijoje santykių su Izraeliu

⁵ Kristian Coates Ulrichsen, „Israel and the Arab Gulf States: Drivers and Directions of Change.“ James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University, 2016.

⁶ Land for peace principle <<https://archive.unescwa.org/land-peace-principle>> [Žiūrėta 2022 01 12]

⁷ Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between The United Arab Emirates and The State Of Israel. 15 September 2020. <https://2017-2021.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/UAE_Israel-treaty-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf>

atžvilgiu ir prielaidas apie galimai įvykusį Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokytį šiuo klausimu, kyla poreikis patikrinti teorinį tokių prielaidų tikrumą. Būtent tai skatina išsiaiškinti priežastis/veiksnius lėmusius JAE sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu ir pakeisti ilgą laiką vykdytą užsienio politiką, paremtą vieninga Arabų Lygos valstybių pozicija dėl santykių normalizavimo su Izraeliu.

Taigi, **šiam darbe bus siekiama atsakyti į klausimą** – kokie veiksniai lėmė Jungtinių Arabų Emyratų sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu? Atsakant į šį klausimą bus siekiama atsakyti ir į kelis papildomus, bet esminius klausimus – ar tai reiškia JAE užsienio politikos Izraelio atžvilgiu pokytį ir jei taip, kokio masto tai pokytis?

Labai svarbu pabrėžti, kad šiame darbe nėra siekiama išanalizuoti visos Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos, visais užsienio politikos klausimais ir nustatyti ar, kiek ir kaip ji pakito. Tai būtų per didelis užmojis magistro darbui, atsižvelgiant į tokio darbo apimtį. Todėl šio magistrinio darbo **tyrimo objektas** apsiriboja viena konkrečia Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politika nukreipta į vieną tikslą/problema, t. y. užsienio politiką Izraelio atžvilgiu. Taip pat užuot bandant visapusiškai ištirti ir užfiksuoti Jungtinių Arabų Emyratų santykių su Izraeliu dinamiką, šiame tyrime dėmesys bus sutelktas į 2020 m. įvykusį Jungtinių Arabų Emyratų pozicijos dėl santykių normalizavimo su Izraeliu pasikeitimą ir šio sprendimo paaiškinimą. Taip pat, kaip jau buvo minėta, užsienio politikos pokyčiai gali būti į gerą arba į blogą, tačiau šiame darbe nebus siekiama įvertinti pokyčių padarinių.

Pagrindinis šio tyrimo tikslas – remiantis užsienio politikos kaitą aiškinančiu teoriniu modeliu pateikti atsakymą į pagrindinį tyrimo klausimą. Kitaip tariant, empirinis šio tyrimo tikslas – pateikti patikimą ir teorija paremtą Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos Izraelio atžvilgiu pokyčių paaiškinimą. Darant prielaidą, kad pokytis įvyko, tik klausimas – kas lėmė ir kokio masto tai pokytis? Tuo tarpu teorinis šio darbo tikslas – prisidėti prie užsienio politikos kaitos tyrimų, ypač siekiant patikrinti užsienio politikos kaitą aiškinančio teorinio modelio pritaikomumą ir pajėgumą paaiškinti ne Vakarų valstybėse vykstančius užsienio politikos pokyčius.

Empirinis šio tyrimo argumentas ir ginamasis teiginys yra tas, kad iki 2020 m. vasaros nustojo egzistuoti tarptautinės ir vidaus sąlygos, kuriomis ilgą laiką buvo grindžiama Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politika santykių normalizavimo su Izraeliu klausimu. Pasikeitė geopolitinis kontekstas ir situacija Artimųjų Rytų regione, kuriai lig tol buvo pritaikyta JAE politika. Todėl buvo galima pakeisti užsienio politiką Izraelio atžvilgiu. Taip pat šiems pokyčiams palankias sąlygas sudarė nauja JAE lyderių karta, kuri veikiama Artimųjų Rytų regione įvykusių pokyčių ir kylančių krizių nusprendė priimti sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu.

Tyrimo teorinis pagrindas leidžia manyti, kad tuo pačiu metu atsirandančios trys konkrečios sąlygos gali paskatinti užsienio politikos pokyčius, t. y. esminių struktūrinių sąlygų pasikeitimas,

strateginė politinė lyderystė ir tam tikros rūšies krizės buvimas. Nors struktūrinės sąlygos gali sukelti spaudimą pokyčiams, jos pačios negali priversti pokyčių įvykti. Norint pasiekti rezultatą – užsienio politikos pokyčius, struktūrinės sąlygas turi suvokti ir jomis sprendimų priėmimo procese veikti politiniai lyderiai. Paprastai tai būna į reformas orientuotas asmuo, kuris atpažįsta pokyčiams palankią progą ir ja pasinaudoja.⁸ Šansai, kad politika pasikeis padidėja, jei tai susiję su tam tikra krize, nes jos paprastai pašalina kliūtis ir padidina polinkį priimti politinę riziką.⁹

Siekiant atsakyti į pagrindinį tyrimo klausimą ir įgyvendinti tyrimo tikslą, darbe iškeliami keli **tyrimo uždaviniai:**

1. Atskleisti tyrime naudojamo užsienio politikos kaitą aiškinančio teorinio modelio prielaidas ir juo remiantis iškelti tyrimo hipotezes.
2. Apžvelgti esminius Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo ypatumus.
3. Apžvelgti Jungtinių Arabų Emyratų ir Izraelio santykių kontekstą, taip pat pagrindinius JAE užsienio politikos Izraelio atžvilgiu tikslus.
4. Remiantis teorija ir jos aiškinamuoju modeliu atlikti Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos Izraelio atžvilgiu pokyčio analizę.
5. Patikrinti tyrimo hipotezes ir patvirtinti arba paneigti ginamąjį teiginį.
6. Pateikti tyrimo išvadas ir rekomendacijas.

Darbo struktūra

Šis magistro darbas suskirstytas į keturias dalis. Pirmoje dalyje bus atlikta užsienio politikos kaitos temą nagrinėjančios literatūros bei ankstesnių tyrimų Jungtinių Arabų Emyratų ir Izraelio tema apžvalga. Atlikus literatūros analizę šioje dalyje bus pateiktos išvados apie šio magistrinio darbo temos bendrą iširtumą ir tuo remiantis pagrįstas tyrimo aktualumas, naujumas ir tikslingumas. Antroje dalyje bus aprašytos pagrindinės darbe naudojamos sąvokos ir atskleistas analizėje naudojamas užsienio politikos kaitos teorinis modelis ir jo prielaidos. Remiantis tyrime naudojama teorija bus iškeltos tyrimo hipotezės. Trečioje darbo dalyje aprašoma tyrimo metodologija. Tuo tarpu ketvirtą dalį sudaro keturi skyriai. Pirmų dviejų skyrių tikslas pateikti JAE užsienio politikos ir santykių su Izraeliu kontekstą, pirmiausiai atskleidžiant JAE užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo bruožus ir ypatybes. O antrame skyriuje JAE užsienio politikos Izraelio atžvilgiu, iki Abraomo susitarimų pasirašymo, detales. Šie du skyriai leis ne tik pateikti istorinį kontekstą, bet ir įrodyti, kad JAE santykiuose su Izraeliu įvyko tam tikri pokyčiai. Atsispiriant nuo šio konteksto, trečiame ketvirtos dalies skyriuje, remiantis teorinėje darbo dalyje aprašytu užsienio politikos kaitos

⁸ Gustavsson, 1-5.

⁹ Ten pat, 1-5.

modeliu, bus atliktas JAE užsienio politikos Izraelio atžvilgiu kaitos tyrimas. Vadovaujantis teorinio modelio aiškinamąja logika ir priežastiniu ryšiu bus siekiama paaiškinti pokyčio priežastis ir įvykusio pokyčio tipą. Paskutinėje darbo dalyje įvertinami empiriniai tyrimo rezultatai ir pristatomos tyrimo išvados.

1. Literatūros apžvalga

1.1. Tyrimai aiškinantys užsienio politikos kaitą

Kas yra užsienio politikos pokytis? Kaip reikia vertinti/analizuoti užsienio politikos pokyčius? Kas juos lemia? Kokia politinė aplinka jiems palankesnė ir kas padidina jų tikimybę? Tokie klausimai kyla norint išsiaiškinti dažnai netikėtą kurios nors valstybės užsienio politikos pokytį. Nepaisant to, ilgą laiką užsienio politikos studijose daugiausiai dėmesio buvo skiriama tęstinumui ir stabilumui paaiškinti. Robert Gilpin pabrėžia, kad tai lėmė keli veiksniai: poreikis suprasti stabilumą prieš pereinant prie sudėtingesnės dinamikos analizės ir norminis šališkumas stabilumo naudai.¹⁰ Panašiai teigia ir Kalevi Holsti, kad pokyčiai ilgą laiką buvo nepastebimi, nes labai daug dėmesio buvo skiriama regimam Šaltojo karo stabilumui ir perdėtam tikėjimui stabilizuojančiu tarpusavio priklausomybės poveikiu.¹¹ Tačiau nuo devinto praėjusio amžiaus dešimtmečio imta daugiau analizuoti užsienio politikos pokyčius ir paaiškinti juos lemiančius veiksnius. Pagrindiniai užsienio politikos kaitos analizės darbai nuo kurių atsispiria dauguma šią sritį nagrinėjančių autorių yra Kjell Goldman (1982), Charles F. Hermann (1990), Walter Carlsnaes (1993) bei Jakob Gustavsson (1999) darbai. Svarbu pažymėti, kad šie autoriai skirtingai aiškina užsienio politikos pokyčius ir juos lemiančius veiksnius. Jie pasitelkia skirtingas perspektyvas, skirtingus analizės lygius, kas taip pat pastebima ir vėlesnių autorių darbuose. Daugumoje tyrimų siekiama pasiūlyti naują aiškinimą arba atsispiriama nuo vieno iš jau minėtų pagrindinių autorių idėjų ar net kelių idėjų sintezės. Iš ties, tiek minėtų užsienio politikos kaitos analizės pradininkų darbai, tiek vėlesni tyrimai suteikia atspirties tašką ir naudingą įžvalgą siekiant analizuoti užsienio politikos pokyčių dinamiką, tad svarbu pažvelgti kokius skirtingus analizės požiūrius jie siūlo.

Įdomią įžvalgą į užsienio politikos pokyčių analizę pasiūlo Kjell Goldmann'as tyrime „*Change and Stability in Foreign Policy: Detenté as a Problem of Stabilization*“ (1982). Goldmann'o darbas išsiskiria tuo, kad kitaip nei dauguma autorių ir kitaip nei būtų galima tikėtis, jo darbe dėmesys skiriamas ne pokyčių šaltiniams užsienio politikoje, bet stabilizatoriams. Pasak autoriaus politikos pokyčių šaltiniai yra įvykiai, kurie skatina politikos keitimo procesą, tačiau kur kas svarbiau yra stabilizuojantys kintamieji, kurie daro įtaką tikimybei, kad pokytis įvyks arba kokiu mastu pokyčių

¹⁰ Gustavsson, 73-74.

¹¹ Kalevi J. Holsti, *Why Nations Realign. Foreign Policy Restructuring in the Postwar World*. London: George Allen and Unwin, 1982, 8.

procesas sukels politikos pokyčius.¹² Goldmann'as siekia atsakyti į klausimą kas lemia pagrindinių užsienio politikos pokyčių atsiradimą, mastą ir laiką? Atsakydamas į šį klausimą, autorius daugiausia dėmesio skiria užsienio politikos stabilizatoriams – veiksniams, kurie blokuoja, mažina naujų sąlygų susikūrimą ar atidėloja pokyčius. Autorius išskiria keturis tokius stabilizuojančius veiksniai: tarptautinius, kognityvinius, politinius ir administracinius.¹³ Galiausiai, šią analizę pritaiko Vakarų ir Rytų santykių atšilimo (*detenté*) atvejo aiškinimui. Taigi, Goldmann'as išsiskiria tuo, kad užsienio politikos kaitos pokyčių analizei jis pasiūlo užsienio politikos stabilumo teoriją.

Kitaip nei Goldmann'as, Charles F. Hermann'as savo tyrime „*Changing Course: When Governments Choose to Redirect Foreign Policy*“ (1990) žvelgia į užsienio politikos pokyčių šaltinius bei į sprendimų priėmimo procesą ir kokio lygio užsienio politikos pokyčius tai lemia. Hermann'as teigia, kad užsienio politikos pokyčius gali lemti vienas ar keli veiksniai, t. y. lyderis, biurokratija, vidaus politikos restruktūrizavimas ir/arba išorinis šokas.¹⁴ Kitaip nei Goldmann'as, kuris stabilizuojančius veiksniai įterpia tarp šaltinių ir pokyčių, Hermann'as siekdamas sužinoti kaip šaltiniai lemia ir kokius pokyčius, žvelgia į vidinius užsienio politikos sprendimų priėmimo mechanizmus. Nepaisant to, Hermannas teigia, kad dauguma užsienio politikos pokyčių atsiradimas dėl kažkokių pokyčių ar iniciatyvos išorės aplinkoje.¹⁵ Tuo tarpu kalbant apie pokyčius, Hermann'as išskiria keturis užsienio politikos pokyčių lygius: korekciniai pokyčiai; programos pasikeitimas; tikslo/problemos pokytis; tarptautinės orientacijos pasikeitimas.¹⁶ Taigi, užsienio politikos pokyčiai vyksta kontinuumo skalėje, nuo nedidelių koreguojančių pokyčių tiek per programos, tiek tikslo pokyčius iki esminių pokyčių šalies tarptautinėje orientacijoje.

Kiek kitoks nei ankstesni modeliai yra Walter Carlsnaes'o darbe „*On analysing the dynamics of foreign policy change: A critique and reconceptualization*“ (1993) pasiūlytas užsienio politikos kaitos modelis. Carlsnaes'as atsispiria nuo kritikos ankstesniems užsienio politikos kaitos modeliams – Goldmann'o ir Hermann'o modeliams. Pasak Carlsnaes'o, šie modeliai pasižymi bent keliais trūkumais: savo analizėje nesuteikia pagrindinio/pelnyto vaidmens agentui (sprendimų priėmėjui) ir apleidžia agento-struktūros sąveikos įtaką.¹⁷ Taigi, savo modelyje Carlsnaes'as siekia ištaisyti šiuos trūkumus, jam svarbi tampa agento-struktūros sąveika, t. y. siekia pateikti paaiškinimą, kuris atsižvelgtų tiek į sprendimų priėmėjų elgesį/veiksmus, tiek į struktūrinę sąlygą. Kitaip nei anksčiau minėti modeliai, kurie remiasi įnašų ir išėgų (angl. *input-output*) analizės būdais, Carlsnaes'as siūlo

¹² Kjell Goldmann, „Change and Stability in Foreign Policy: Detente as a Problem of Stabilization.” *World Politics*, 34(2), 1982, 231-233.

¹³ Ten pat, 233-266.

¹⁴ Charles F. Hermann, „Changing Course: When Governments Choose to Redirect Foreign Policy” *International Studies Quarterly*, 34(1), 1990, 3-21.

¹⁵ Ten pat, 12

¹⁶ Ten pat, 13.

¹⁷ Walter Carlsnaes, „On analysing the dynamics of foreign policy change: A critique and reconceptualization.” *Cooperation and Conflict*, 28(1), 1993, 5-30.

diachroninį analizės metodą. Toks modelis siūlo ilgų laikotarpių tyrimą, kuris leidžia procese nustatyti pasikartojančius veiksnius/dėsnius, kurie lemia užsienio politikos pokyčius. Kitaip tariant analizė atliekama laike sekant agentų ir struktūros sąveiką bei jų įtaką užsienio politikos pokyčiams. Carlsnaes'as išskiria trijų pakopų procedūrą, kurios metu paaiškinamos tyčinės, dispozicinės ir struktūrinės sąlygos, kurios leidžia paaiškinti sprendimų priėmėjų veiksmus keičiančius užsienio politiką.¹⁸ Tai leidžia parodyti, kaip dabartinius pasirinkimus sąlygoja ankstesni pasirinkimai ir kokią jie įtaką turėjo struktūrinei aplinkai.¹⁹ Nors Carlsnaes'o modelio užsienio politikos pokyčių pagrindinis explanandum'as yra agento elgesio aiškinimas, jis neapleidžia struktūrinių veiksnių. Autorius pateikia dinamišką užsienio politikos pokyčių konceptualizavimą, kuris įtraukia abipusius priešastinius ryšius tarp agentų ir struktūrų.

Jau minėtų autorių darbus ir analitinius modelius sukritikuoja ir savo modelį pasiūlo Jakob Gustavsson tyrime „*How should we study foreign policy change?*“ (1999). Savo darbe Gustavsson'as pirmiausiai pateikia labai naudingą ir išsamią šešių tyrimų užsienio politikos kaitos tema apžvalgą, tarp jų ir Hermann, Carlsnaes bei Goldmann modelius. Išnagrinėjęs pasirinktus šešis užsienio politikos kaitos tyrimus, jis juos išskirstė į tris grupes: sąrašų modelius (angl. *checklist models*), struktūrinių apribojimų modelius ir ciklinius modelius.²⁰ Padaręs išvadą, kad šiuose darbuose yra ir perspektyvių idėjų ir analitinių trūkumų, Gustavsson'as pateikia savo modelį, teigdamas, kad tai yra perspektyvesnis kelias į užsienio politikos pokyčių tyrimą. Trumpai tariant jis teigia, kad teorinės pastangos šioje srityje turėtų būti sutelktos tuo pačiu metu į vykstančius esminių struktūrinių sąlygų pokyčius, strateginę politinę lyderystę ir tam tikros rūšies krizes.²¹ Pasak Gustavsson'o, užsienio politikos pokyčius lemia dvi plačios šaltinių kategorijos: tarptautiniai ir vidaus veiksniai. Kiekviena kategorija yra suskirstyta į politinius ir ekonominius veiksnius.²² Gustavsson'as teigia, kad struktūrinės sąlygos negali turėti savarankiško poveikio užsienio politikos pokyčiams. Kitaip tariant, svarbu ne objektyvi tikrovė, o tai, kaip tai suvokia ir į ką reaguoja sprendimus priimančias asmenys.²³ Čia atsiranda atskirų sprendimų priėmėjų vaidmuo. Gustavsson'as savo teoriją stato ant ankstesnių darbų, siekdamas sukurti pilnesnę ir įvairiapusiškesnę užsienio politikos kaitos analizę.

Galiausiai galima išskirti naujesnius darbus užsienio politikos pokyčių analizės tema. Nuo klasikinių laikomų pirmųjų tyrimų užsienio politikos pokyčių tema atsispiria graikų tyrėjai Spyros Blavoukos ir Dimitris Bourantonis savo darbe „*Identifying parameters of foreign policy change: An eclectic approach*“ (2014). Šiame darbe autoriai atsispirdami nuo autorių, tokių, kaip Carlsnaes'o,

¹⁸ Carlsnaes, Walter. *Ideology and Foreign Policy: Problems of Comparative Conceptualization*. Basil Blackwell: 1987.

¹⁹ Carlsnaes, „On analysing the dynamics of foreign policy change: A critique and reconceptualization.“

²⁰ Gustavsson, 77.

²¹ Ten pat.

²² Ten pat.

²³ Ten pat, 83-88.

Gustavsson'o bei Hermann'o savo tyrime pasitelkia teorinę sintezę ir analitiškai eklektišką požiūrį į užsienio politikos pokyčių analizę. Blavoukos ir Bourantonis nagrinėja užsienio politikos pokyčius, nustatydami struktūrinius vidaus ir tarptautinės kilmės parametrus, kurie lemia ir leidžia paaiškinti sudėtingų ir daugialypių procesų nulemtus užsienio politikos pokyčius.²⁴ Kitaip tariant, jie griežtai nesilaiko vienos paradigmos ar prielaidų, o remiasi keliomis teorijomis ar idėjomis pagrįstomis skirtingomis ontologinėmis prielaidomis, kurios suteikia papildomų įžvalgų apie daugialypius ir sudėtingus užsienio politikos sprendimus. Savo tyrime autoriai pasiūlo eklektišką struktūrinių parametrų analizę, kylančią iš racionalaus pasirinkimo, kognityvinių-psichologinių, struktūralistinių bei pliuralistinių požiūrių į užsienio politiką. Remiantis Hermann'o tipologija, šiame straipsnyje pagrindinis dėmesys skiriamas problemas/tikslo ir tarptautinės orientacijos pokyčiams, kurie nurodo esminius užsienio politikos problemas/tikslo konceptualizavimo pokyčius arba strateginę šalies padėtį tarptautinėje sistemoje.²⁵

Kitas darbas, kuriame taip pat pasitelkiamas eklektiškas požiūris į užsienio politikos kaitą yra David Welch knyga „*Painful choices: a theory of foreign policy change.*“ (2005). Šioje knygoje Welch'as analizuodamas užsienio politikos kaitą siekia atsakyti į klausimą – kokioms sąlygoms esant turėtume tikėtis, kad valstybės staiga pakeis savo elgesį? Atsakydamas į šį klausimą Welch'as pasiūlo užsienio politikos pokyčių teoriją paremtą organizacinės teorijos, kognityvinės ir motyvacinės psichologijos bei elgsenos/perspektyvos teorija (angl. *prospect theory*). Remiantis šiais teoriniais pagrindais, Welch'o eklektiška teorija teigia, kad užsienio politikos pokyčiai yra reti, bet greičiausiai įvyksta tada, kai sprendimų priėmėjai suvokia, kad dabartinė politika sukelia skaudžių išlaidų; kad nesugebėjus pakeisti politikos praktiškai neabejotinai atsiras papildomų skaudžių išlaidų; ir kad bent vienas galimas pokyčių variantas gali sukurti priimtina rezultata.²⁶ Be to, ši teorija teigia, kad autokratinuose režimuose ir sąlyginai nebiurokratizuotose valstybėse pokyčius leidžianti riba turėtų būti žemesnė nei mažiau biurokratizuotose valstybėse, kuriose yra demokratiniai režimai.²⁷ Taigi, Welch'as remiasi organizacine teorija ir teigia, kad valstybės labai lėtai keičia savo užsienio politiką. O pati pagrindinė autoriaus teorijos prielaida kyla iš elgsenos/perspektyvos teorijos, kad veikėjai yra linkę vengti nuostolių, priimti riziką, kai susiduria su nuostolingomis perspektyvomis ir rizikuoti, kai susiduria su pelningomis perspektyvomis.²⁸ Iš esmės, čia Welch panašiai, kaip Carlsnaes'as daugiau dėmesio skiria sprendimų priėmėjams ir jų pasirinkimų įtakai užsienio politikos pokyčiams. Įdomu tai, kad šią teoriją Welch'as išbandė analizuodamas lyginamųjų saugumo ir prekybos sričių atvejus, vienas tokių palyginimų - Argentinos sprendimą eiti į karą dėl Folklando (Malvinų) salų atvejį ir

²⁴ Spyros Blavoukos ir Dimitris Bourantonis, „Identifying parameters of foreign policy change: An eclectic approach.“ *Cooperation and Conflict* 49(4), 2014, 483-500.

²⁵ Ten pat.

²⁶ David A. Welch, *Painful choices: a theory of foreign policy change*. Princeton University Press, 2005, 20-35.

²⁷ Ten pat, 7-8.

²⁸ Ten pat, 210.

nesenkančios Japonijos kantrybės diplomatiniam konflikte su Rusija dėl Šiaurės teritorijų atveji.²⁹ Taigi, kitaip nei ankstesni tyrimai, vietoj bandymo išsiaiškinti, kodėl valstybės daro tai, ką daro, Welch'o teorija siekiama paaiškinti „kada galime tikėtis, kad jos padarys ką nors pastebimai skirtingo ir kodėl?“

Apžvelgus tyrimus, kurie siūlo vienokį ar kitokį užsienio politikos kaitos analizės modelį galima daryti kelias išvadas. Visi apžvelgti darbai savaip prisideda prie užsienio politikos kaitos analizės tyrimų lauko ir jo plėtojimo bei suteikia įvairius atspirties taškus. Nepaisant to, jie pasitelkia skirtingus žiūros taškus, nagrinėja skirtingus analizės lygius. Ankstesni tyrimai pasiūlė daugybę užsienio politikos pokyčių paaiškinimų paremtų skirtingais analizės lygmenimis: tarptautiniu lygmeniu, vidaus lygmeniu arba individualių sprendimų priėmėjų lygmeniu. Iš esmės, dauguma tyrimų skiriasi tuo, kaip žvelgia į užsienio politikos pokyčių analizę. Vieni užsienio politikos kaitos analizę mato kaip juodąją dėžę su įnašais ir išeigomis. Kiti daugiau dėmesio skiria agento-struktūros sąveikai. Iš esmės pastebimas autorių nuomonių išsiskyrimas ir debatas tarp kelių dichotomijų. Vieni autoriai remiasi agento-struktūros sąveikos analize, kiti labiau akcentuoja agento įtaką užsienio politikos kaitai. Kita dalis tyrėjų daugiau dėmesio skiria vidaus ir išorės veiksmų įtakai užsienio politikos kaitai ir žvelgia į šį analizės procesą kaip į juodąją dėžę. Galiausiai, galima pastebėti tai, kad užsienio politikos kaitos analizės laukas yra aktyvus ir plėtojamas. Tiek ankstyvieji, tiek naujesni darbai atsižvelgia ir kritiškai įvertina buvusių darbų indėlį ir siekia pasiūlyti naują modelį. Dažniausiai siūlomas modelis remiasi ankstesnių tyrimų prielaidomis arba siekia ištaisyti jų paliktus trūkumus. Taip pat daugėja tyrimų, kurie pasitelkia eklektišką požiūrį ir naudojami ne tik politikos mokslų disciplinos teorijomis siekdami paaiškinti užsienio politikos pokyčius, bet ir kitų disciplinų teorijomis, pvz. psichologijos, kurios suteikia papildomų įžvalgų.

1.2. Tyrimai Jungtinių Arabų Emyratų ir Izraelio užsienio politikos temomis

1.2.1. Jungtiniai Arabų Emyratai

Toliau svarbu pažvelgti į darbus, kurie nagrinėja Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politiką ir Izraelio užsienio politiką. Pirmiausiai, žvelgiant į tyrimus JAE užsienio politikos tema, galima pastebėti, kad jų netrūksta. Tačiau pastebimai trūksta tyrimų, kurie pasitelktų užsienio politikos pokyčių analizės modelius nagrinėjant JAE užsienio politiką.

Ebtesam Al Ketbi darbe „*Contemporary Shifts in UAE Foreign Policy: From the Liberation of Kuwait to the Abraham Accords*“ apžvelgia nuo XXI a. pr. palaipsniui vykstančią JAE užsienio politikos raidą, kuri vyksta besikeičiančiame regioniniame ir tarptautiniame kontekste, kuris veikia JAE evoliuciją, kurią autorius išskiria į keturis etapus. Pasak autoriaus pirmasis JAE užsienio

²⁹ Ten pat.

politikos etapas prasidėjo po 9/11, kai JAE aktyviau įsitraukė į anti-teroristines operacijas regione. Antrasis etapas prasidėjo po Arabų pavasario, šiame etape JAE tapo aktyvesni regione, bet tuo pačiu susidūrė su daugybe iššūkių – karas Jemene, Irano branduolinis ginklas ir pan. Trečiasis etapas prasidėjo 2017 m. po santykių su Kataru pablogėjimo. Pasak autoriaus ketvirtąjį JAE užsienio politikos etapą žymi 2020 rugsėjis pasirašyti Abraomo susitarimai tarp JAE ir Izraelio.³⁰ Nepaisant to, kad autorius pateikia gana išsamią JAE užsienio politikos raidą, tačiau nesuteikia paaiškinimų ir neanalizuoja pokyčių priežasčių.

JAE užsienio politikos analizę pasiūlo autoriai Ayman El-Dessouki ir Ola Rafik Mansour savo darbe „*Small states and strategic hedging: the United Arab Emirates’ policy towards Iran.*“ Šiame darbe autoriai analizuoja pagrindinius JAE užsienio politikos pokyčius Irano atžvilgiu. Autoriai atsispiria nuo pastebėjimo, kad nuo pat JAE valstybės įkūrimo 1971 m. JAE pirmenybę teikė strateginiam bendravimui, išplėtė savo komercinius ir diplomatinius ryšius su Iranu, be to, plėtojo savo karinius pajėgumus ir palaikė karinius/saugumo aljansus su Saudo Arabija ir JAV. Tačiau po 2011 m. įvykusio Arabų pavasario JAE pradėjo perorientuoti savo užsienio politiką Irano atžvilgiu, ėmė įgyvendinti pusiausvyros/balansavimo strategiją. Taigi, autoriai siekia išsiaiškinti kas lėmė tokių pokyčių ir bando atsakyti ar JAE sugrįš prie strateginio bendradarbiavimo su Iranu. Straipsnio autoriai analizę atlieka remdamiesi strateginio apsidraudimo teorija (angl. strategic-hedging theory), struktūrine teorija, siekdami išnagrinėti JAE užsienio politikos pokyčius Irano atžvilgiu. Pagrindinė šio tyrimo išvada yra ta, kad JAE apsidraudimo strategija Irano atžvilgiu leido maksimaliai padidinti politinę ir ekonominę tokių santykių naudą ir sušvelninti Irano keliamą saugumo grėsmę. Tačiau kietasis balansavimas, kurį JAE taikė po Arabų pavasario pasirodė turįs neigiamų padarinių, o svarbiausia provokavo Iraną.³¹ Nepaisant išsamios analizės, autoriai neatskleidžia kodėl JAE pakeitė savo politiką, o veikia pateikia pirminės ir pasikeitusios užsienio politikos poveikį, privalumus ir trūkumus.

Galiausiai, galima rasti gana nemažai analitinių centrų ataskaitų apie JAE užsienio politiką ir jos pokyčius, kurie suteikia gerą faktų šaltinį, tačiau nepateikia išsamios analizės. Vienas tokių pavyzdžių Kristian Coates Ulrichsen, raportas „*Transformations in UAE's Foreign Policy.*“ Šiame raporte autorius žvelgia į pasikeitusią JAE užsienio politiką po 2011 m. Autorius pastebi, kad po Arabų pavasario JAE ėmė įgyvendinti kur kas ryžtingesnę ir aktyvesnę užsienio politiką regione ir tarptautiniu mastu. Pavyzdžiui, Abu Dabio politikos formuotojai sustiprino sprendimų priėmimo kontrolę federaliniu lygmeniu ir pirmenybę teikė valstybės saugumo požiūriui į užsienio reikalus.³²

³⁰ Ebtesam Al Ketbi, „Contemporary Shifts in UAE Foreign Policy: From the Liberation of Kuwait to the Abraham Accords.“ *Israel Journal of Foreign Affairs*, 14(3), 2020, 391-398.

³¹ Ayman El-Dessouki ir Ola Rafik Mansour, „Small states and strategic hedging: the United Arab Emirates’ policy towards Iran.“ *Review of Economics and Political Science*, 2019.

³² Kristian Coates Ulrichsen, „Transformations in UAE's Foreign Policy.“ Al Jazeera Centre for Studies: Report, 2017.

Taip pat, per pastarąjį dešimtmetį JAE vis dažniau tampa ne tik Persijos įlankos, bet ir platesnio Artimųjų Rytų regiono saugumo struktūrų dalyviu, o ne tik jų vartotoju. Dar svarbiau tai, kad pokyčiai vyksta ne tik užsienio politikoje, bet ir vidaus lygiu, užsienio politikos sprendimų priėmėjų lygiu. Septynių JAE emyratus sudarančioje federacijoje įtaka pasislinko nuo Dubajaus į Abu Dabio rankas ir nuo nominalaus Abu Dabio valdovo ir JAE prezidento šeicho Khalifa bin Zayedo al Nahyano į šeicho Mohammedo bin Zayedo rankas.³³ Taigi, kaip jau minėta tokios ataskaitos suteikia gerą atspirties tašką siekiant suprasti užsienio politikos pokyčių kontekstą ir turinį, tačiau nepasiūlo šių pokyčių analizės.

1.2.2. Izraelis

Panašiai, kaip ir Jungtinių Arabų Emyratų atveju, galima rasti akademinį darbą ir analitinių centrų ataskaitų apie Izraelio užsienio politiką Arabų šalių bei Persijos įlankos šalių atžvilgiu. Tačiau gana nedaug tyrimų nagrinėja Izraelio užsienio politikos pokyčius ir jų priežastis, ypač Artimųjų Rytų regiono valstybių atžvilgiu. Darbai nagrinėjantys Izraelio užsienio politikos pokyčius daugiausiai dėmesio skiria Izraelio sprendimui priimti 1993 m. Oslo susitarimus.

Vienas tokių analizės pavyzdžių yra jau minėtų autorių Blavoukos ir Bourantonis tyrimas, kuriame autoriai pasitelkdami eklektišką požiūrį į užsienio politikos kaitą siekia išsiaiškinti 1990-ųjų metų pradžioje įvykusį Izraelio užsienio politikos pokytį, kuris leido 1993 m. pasirašyti Oslo taikos susitarimą. Tyrime autoriai atskleidžia kaip vidaus struktūriniai parametrai, kuriuos sudaro politinė-institucinė sąranga ir įvairios įtakos grupės paskatino Izraelio užsienio politikos pokyčius.³⁴ Taip pat šiuos vidaus parametrus papildė tarptautinių struktūrinių parametru įtaka, kuri kyla iš valstybės dalyvavimo tarptautinėje sistemoje. Tyrime atskleidžiama kaip tokie tarptautiniai struktūriniai parametrai, kaip Šaltojo karo pabaiga, bipoliarinės sistemos žlugimas, JAV įtaka ir Persijos įlankos karas sukūrė leistinas sąlygas Izraelio užsienio politikos pokyčiams.

Kitas tyrimas nagrinėjantis Izraelio užsienio politikos pokyčius yra Jonathan Rynhold darbas „*Cultural shift and foreign policy change: Israel and the making of the Oslo Accords.*“ Šiame darbe autorius analizuoja kultūrinės kaitos vaidmenį svarbiausiuose Izraelio užsienio politikos pokyčiuose, kurie pasireiškė Oslo susitarimų pasirašymu. Taigi, Rynhold pasiūlo dar vieną naują požiūrį į užsienio politikos kaitos analizę – autorius žvelgia kaip kultūros pokyčiai lemia užsienio politikos pokyčius. Iš esmės autorius remiasi Robert Inlehart kultūros ir postmaterialistinės kultūros apibrėžimu bei prielaidomis.³⁵ Rynhold teigia, kad kultūrinis Izraelio poslinkis link postmaterializmo paskatino naujos Izraelio kairiųjų politinių pažiūrų kartos susiformavimą, kuriai būdingas liberalesnis

³³ Ten.

³⁴ Blavoukos ir Bourantonis.

³⁵ Jonathan Rynhold, „Cultural shift and foreign policy change: Israel and the making of the Oslo Accords.“ *Cooperation and Conflict* 42(4), 2007, 419-440.

požiūris.³⁶ Nes būtent ši Izraelio liberali kairė buvo atsakinga už Oslo susitarimų priėmimą ir dalyvavimą derybose su PLO. Kitaip tariant, šis tyrimas pateikia naują požiūrį kaip nagrinėti kultūros ir užsienio politikos santykį. Rynhold darbas skiriasi nuo realistinių, materialistinių aiškinimų apie užsienio politikos kaitą.

Galiausiai, Guy Ziv savo darbe „*Cognitive structure and foreign policy change: Israel's decision to talk to the PLO*“ analizuoja kaip kognityviniai struktūriniai veiksniai lėmė Izraelio užsienio politikos pokyčius, t. y. sprendimą 1993 m. derėtis su Palestinos Išsivadavimo Organizacija dėl Oslo susitarimų. Panašiai, kaip Carlsnaes'as ir Welch'as, Guy Ziv'as savo analizėje dėmesį skiria užsienio politikos sprendimų priėmėjų vaidmeniui ir kognityviniai struktūrai. Savo analizės modelyje Ziv remiasi kognityvinės psichologijos įžvalgomis ir teigia, kad sprendimų priėmėjų kognityvinės struktūros suteikia naudingą žiūros tašką, per kurį galima analizuoti užsienio politikos pokyčius.³⁷ Ziv išskiria du tarpusavyje susijusius kognityvinius kintamuosius, kurie paaiškina užsienio politikos pokyčius – kognityvinį atvirumą ir kognityvinį sudėtingumą.³⁸ Remiantis šiuo analizės modeliu Ziv analizuoja trijų Izraelio lyderių (Yitzhak Shamir, Yitzhak Rabin ir Shimon Peres), dešimtmetį iki Oslo susitarimų, dominavusių Izraelio užsienio politikos sprendimų priėmimo procesą, kognityvinę struktūrą. Analizė atskleidžia, kad kognityviniu požiūriu atviriausias ir kompleksiškiausias Peresas greičiau užmezgė ryšius su PLO nei Rabinas ar Shamiras, kuriam būdingas žemesnis kognityvinio atvirumo ir kompleksiškumo lygis, ir kuris visiškai atmetė tokį žingsnį. Peresas ir kiek mažiau Rabinas pasirodė esą jautresni tarptautiniams, regioniniams ir vidaus pokyčiams. Ziv daro išvadą, kad sisteminiai-struktūriniai ir vidaus politiniai veiksniai yra būtini, tačiau nepakankamos sąlygos užsienio politikos pokyčiams. Taigi, Ziv pagrindžia savo prielaidą, kad sprendimų priėmėjų kognityviniai bruožai yra svarbūs nustatant tikimybę, kad lyderiai pakeis savo įsitikinimus ir sukels užsienio politikos pokyčius. Taigi, šis straipsnis prisideda prie supratimo apie užsienio politikos pokyčius, apie Izraelio užsienio politikos pokyčius ir patį procesą, kuris nuvedė iki istorinio 1993 m. Oslo susitarimo.

Apibendrinant galima teigti, kad darbų ir analizių nagrinėjančių Izraelio bei JAE užsienio politikas netrūksta, tačiau pasigendama mokslinių tyrimų, kuriuose būtų išsamiai analizuojami šių valstybių užsienio politikos pokyčiai. Nepaisant to, egzistuojantys darbai, ataskaitos ir straipsniai suteikia puikų atspirties tašką gilesnei užsienio politikos pokyčių analizei.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Guy Ziv, „Cognitive structure and foreign policy change: Israel's decision to talk to the PLO.“ *International Relations* 25(4), 2011, 426-454.

³⁸ Ten pat.

1.3. Tyrimo naujumas

Apžvelgus pagrindinę literatūrą užsienio politikos kaitos analizės tema ir JAE užsienio politikos tyrimų tema, galima daryti kelias išvadas. Pirma, yra daugybė užsienio politikos kaitos analizės modelių, kurie leidžia atvejį analizuoti iš skirtingų lygių, iš skirtingų perspektyvų. Deja, mažai darbų nagrinėjančių JAE ar Izraelio užsienio politikos kaitą, kurie remtųsi kuriuo nors iš minėtų užsienio politikos kaitos modelių. Apskritai, galima pastebėti, kad dažnai yra sunku rasti išsamių darbų nagrinėjančių Artimųjų Rytų ir Persijos įlankos šalių užsienio politikas, o tuo labiau jų pokyčius. Dažniausiai, užsienio politikos analizės ir jos kaitos analizės tyrimai dėmesį skiria Vakarų valstybių analizei. O Arabų šalių santykių su Izraeliu tyrimai apsiriboja raportais bei užsienio politikos pokyčių apžvalgomis. Akivaizdu, kad analizės įrankių ir modelių skirtų analizuoti užsienio politikos kaitą yra ir kai kurie jų pritaikyti analizuojant, pavyzdžiui Izraelio užsienio politikos pokyčius Oslo susitarimų kontekste. Tačiau tokių tyrimų trūksta, o ypač sunku rasti tyrimų analizuojančių 2020 m. pasirašytus Abraomo susitarimus, pagal kuriuos JAE normalizavo santykius su Izraeliu ir užmezgė oficialius diplomatinis santykius. Artimųjų Rytų kontekste šie Abraomo susitarimai rodo *status quo*, kuriuo arabų šalys laikėsi vieningos pozicijos Izraelio atžvilgiu, pasikeitimą, o dar svarbiau, tai leidžia kelti klausimą apie JAE užsienio politikos Izraelio atžvilgiu pasikeitimą. Tad šiame darbe bus siekiama analizuoti JAE užsienio politikos pokyčius Abraomo susitarimų kontekste, remiantis užsienio politikos kaitos analizės modeliu. Taigi, galima teigti, kad šiuo darbu bus siekiama prisidėti prie užsienio politikos kaitos analizės srities, o taip pat užpildyti tyrimų paliktą spragą apie JAE užsienio politiką ir atskleisti procesą bei pokyčius lėmusius Abraomo susitarimų pasirašymą.

2. Teorinis pagrindas

Šioje dalyje bus aprašytas tyrime naudojamas teorinis pagrindas. Siekiant atskleisti ir išanalizuoti Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokytį santykiuose su Izraeliu atžvilgiu, šiame darbe bus remiamasi Jakob Gustavsson'o pasiūlytu užsienio politikos pokyčių teoriniu modeliu ir Charles F. Hermann'o aprašyta užsienio politikos pokyčių tipologija. Tačiau pirmiausiai reikia apibrėžti kelias esmines šiame darbe naudojamas sąvokas, kurios sudaro tyrime analizuojamą priklausomą kintamąjį – užsienio politikos pokytį. Taigi, svarbu apibrėžti kas yra užsienio politika ir kas turima omenyje kalbant apie užsienio politikos pokytį.

2.1. Užsienio politikos ir pokyčio sąvokų apibrėžimas

Šiame tyrime bus naudojamas platus, tačiau esminius aspektus išskiriantis užsienio politikos apibrėžimas, kurį 1975 m. pasiūlė C. Cohen'as ir S. Harris. Remiantis jų pateiktu apibrėžimu užsienio politika yra „aukštas valstybines pareigas užimančių politikos formuotojų sukurtas tikslų, nurodymų

ar ketinimų rinkinys, nukreiptas į kokį nors veikėją (kitą valstybę ar objektą) esantį už suverenios valstybės ribų, siekiant paveikti ar daryti įtaką³⁹ Šis apibrėžimas suponuoja, kad valstybių lyderiai, vyriausybės yra vienintelės užsienio politikos formuotojos ir įgyvendintojos, ir, kad tai yra tikslingas veiksmas. Pastarasis apibrėžimo dėmuo – tikslingumas – yra svarbus, nes suponuoja tai, kad užsienio politikoje nėra netyčinio ar neplanuoto elgesio, viskas yra daroma tikslingai.⁴⁰

Tuo tarpu kalbant apie pokytį, šios sąvokos apibrėžimas kiek paprastesnis. Remiantis Kjell Goldmann'u, pokytis yra „arba naujas veiksmas tam tikros rūšies situacijoje, arba konkretus veiksmas situacijoje, anksčiau susietoje su kitu veiksmu.“⁴¹ Šį apibrėžimą būtų galima papildyti, kad pokytis yra ne tik naujas veiksmas tam tikros rūšies situacijoje, bet ir naujas veiksmas tam tikros politikos atžvilgiu. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad valstybės užsienio politikos pokytis gali būti įvairių aspektų ir masto. Dažnai klaidingai yra manoma, kad pokyčiu galima laikyti tik didelio masto veiksmus ar esminius požiūrio pasikeitimus. Teigiant, kad tam tikra valstybė pakeitė savo užsienio politiką kitos valstybės atžvilgiu nebūtinai reiškia, kad pasikeitė visa politika, tai gali būti tik korekcinis pokytis, kokybinis arba kiekybinis. Tokie pokyčiai dažnai yra nepastebimi arba per maži, kad leistų susimastyti apie užsienio politikos kaitą. Todėl, siekiant geriau suprasti įvykusį pokytį, šiame darbe bus remiamasi C. F. Hermann'o pasiūlyta užsienio politikos pokyčio tipologija, kurią sudaro keturi laipsniškai išskirstyti užsienio politikos pokyčio lygiai. Kitaip tariant, užsienio politikos pokyčiai gali būti identifikuoti skalėje nusakančioje jų mastą – nuo mažų, korekcinų pokyčių iki esminių ir radikalių pokyčių. Taigi, užsienio politika gali patirti keturis laipsniškus pokyčius.⁴²

1. **Korekciniai pokyčiai (angl. *adjustment changes*)** – šiuo atveju pasikeičia užsienio politikos įgyvendinimo pastangų lygis, jis tampa didesnis arba mažesnis, arba pasikeičia objektų skaičius/apimtis į kuriuos nukreipta tam tikra užsienio politika. Šiuo atveju kas daroma, kaip daroma ir tikslas/ai dėl kurių tai daroma nesikeičia. Dažniausiai tai būna kiekybiniai pokyčiai įgyvendinant tam tikrą užsienio politiką.⁴³
2. **Programos pokyčiai (angl. *program changes*)** – šiuo atveju pasikeičia metodai ar priemonės, kuriomis sprendžiama problema ar siekiamas tikslas. Programos pokyčiai yra kokybiniai ir pasireiškia naujais instrumentais, pavyzdžiui užsienio politikos tikslo yra pradedama siekti diplomatinėmis priemonėmis, o ne karine jėga. Nors keičiasi tai kas ir kaip yra daroma, tačiau užsienio politikos tikslas/ai nesikeičia.⁴⁴

³⁹ Cohen, C. ir Harris, S., „Foreign Policy.” Kn. F. I. Greenstein ir N. Polsby (Sud.), *Handbook of Political Science, Vol. 7: Strategies of Inquiry*, 89-111, 1975.

⁴⁰ Gustavsson, 75.

⁴¹ Goldmann

⁴² Hermann, 3-21.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Ten pat.

3. **Problemos / tikslo pokyčiai (angl. *problem/goal changes*)** – šiuo atveju pasikeičia pats užsienio politikos tikslas/ai. Kitaip tariant, tikslas ar pradinė problema, kurią buvo siekiama išspręsti įgyvendinant užsienio politiką yra pakeičiama arba jos iš viso yra atsisakoma. Tokiu atveju įgyvendinamos užsienio politikos pareiškimai, veiksmai yra nesuderinami su ankstesniais tikslais ar problema.⁴⁵
4. **Tarptautinės orientacijos pokyčiai (angl. *international orientation changes*)** – šiuo atveju įvyksta pats radikaliausias užsienio politikos pokytis, nes valstybė pakeičia visą savo orientaciją į tarptautinius reikalus. Tai pasireiškia dramatiškais pokyčiais tiek žodžiuose, tiek ir veiksniuose susijusiuose su valstybės vaidmeniu ir elgesiu tarptautinėje aplinkoje.⁴⁶

Žvelgiant į Hermann'o keturių pokyčio lygių apibrėžimus, galima pateikti kelis apibendrinimus ir pavyzdžius, kurie leis geriau suprasti kuo šie lygiai tarpusavyje išsiskiria. Nors tiek pirmame, tiek antrame pokyčio lygyje užsienio politikos tikslas išlieka nepakitęs, pirmuoju lygiu pokytis būna kiekybinis, o antruoju lygiu – kokybinis. Skirtumą tarp šių pokyčio lygių iliustruoja Jungtinių Amerikos Valstijų politika Vietnamo atžvilgiu.⁴⁷ Nuo 1954 m. Vietnamo padalinimo į Šiaurės ir Pietų Vietnamą, JAV vyriausybės užsienio politikos Vietnamo atžvilgiu tikslas buvo padėti išlaikyti Pietų Vietnamo nepriklausomybę nuo Šiaurės Vietnamo. Siekiant šio tikslo, pagrindiniai įrankiai (t. y. kas buvo daroma ir kaip tai buvo daroma) buvo teikiama ekonominė ir karinė (pvz. finansavimas, ginkluotė ir kariniai patarėjai) pagalba. Pirmo lygio pokytis (kiekybinis pokytis, nekeičiant tikslo ar priemonių) įvyko tada, kai 1950–1960 metais JAV padidino karinės pagalbos tiekimo mastą. Antrojo lygio pokytis įvyko, kai 1965 m. JAV nusprendė papildyti savo užsienio politikos Vietname įrankių rinkinį ir įvedė JAV kariuomenę.⁴⁸ Taigi vykstant programos pokyčiui galima tikėtis įgyvendinimui skirtų priemonių pokyčių, įsitraukimo lygio pokyčių.

Trečiuoju pokyčio lygiu pasikeičia pats užsienio politikos tikslas. Užsienio politikos pareiškimai ir politikos veiksmai yra nesuderinami su ankstesniais tikslais ar problemomis (tai gali būti ir atviras ankstesnių tikslų atmetimas) ir tai lydi tikslo/problemos pasikeitimų.⁴⁹ Tokio pokyčio pavyzdžiu gali būti laikoma JAV politika Afganistano atžvilgiu, kai įvyko programos pasikeitimas. 2001 m., po rugsėjo 11 d. terorizmo išpuolių prieš JAV, pagrindinis JAV politikos tikslas, kuris pateisino karinius veiksmus Afganistane, buvo kova su terorizmu. Šis tikslas buvo pasiektas, kai 2001

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Ten pat, 6.

⁴⁸ Hermann.

⁴⁹ Hermann, 5-6.

m. pab. Talibano režimas buvo nuverstas. 2002 m. JAV užsienio politikos Afganistane tikslu tapo šios šalies atstatymas ir demokratijos įtvirtinimas.⁵⁰

Tuo tarpu ketvirtasis pokyčio lygmuo skiriasi nuo pirmų trijų mažesnių pokyčio formų tuo, kad pirmais trimis atvejais pokytis susijęs su viena užsienio politika, kuri apima vieną problemą ar tikslą. Ketvirtame pokyčio lygyje įvyksta esminis valstybės užsienio politikos pasikeitimas apimantis veikėjo tarptautinį vaidmenį ir elgesį, požiūrį į tarptautinius reikalus. Vienu metu pokyčiai įvyksta ne vienoje, bet visose valstybės užsienio politikos srityse. Tai gana retai įvykstantis užsienio politikos pokytis, todėl ir pavyzdžių nėra daug. Nepaisant to, vienas tokio pokyčio pavyzdžių galėtų būti JAV kaip hegemoninio lyderio vaidmens sumažėjimas. Artimuosiuose Rytuose vyksta didžiulė transformacija, JAV traukiasi nuo savo tradicinio lyderio vaidmens, bandydamos vis labiau išsivaduoti nuo tiesioginio politinio įsitraukimo į įvairias krizes, o savo interesams apsaugoti pasikliauja regioniniais partneriais, pasikeitė JAV požiūris į didelio masto jėgų panaudojimą vykdant užsienio politiką ir daugiau dėmesio imta skirti Kinijai ir Ramiojo vandenyno regionui.

2.2. Pagrindinės užsienio politikos kaitos teorinio modelio prielaidos

Teorinis pagrindas, kuriuo remiantis bus atlikta šio darbo tyrimo dalis, yra pagrįstas Jakob Gustavsson'o sukurtu užsienio politikos pokyčių teoriniu modeliu. Kaip teigia Gustavsson'as, tikimybę, kad įvyks užsienio politikos pokytis padidina trys vienu metu veikiantys elementai – pokyčiai esminėse struktūrinėse sąlygose, strateginė politinė lyderystė ir krizinė situacija.⁵¹ Paremtas šiais trimis elementais, Gustavsson'o užsienio politikos kaitos teorinis modelis leidžia atsakyti į du esminius klausimus: kodėl vyksta užsienio politikos pokyčiai? Kada jie vyksta?

Gustavsson'o teoriniu modeliu paremtą tyrimą sudaro trys analizės etapai:⁵²

1) Pirmame teorinio modelio žingsnyje yra išskiriami du pokyčius inicijuojantys šaltiniai – tarptautiniai politiniai ir ekonominiai, bei vidaus politiniai ir ekonominiai veiksniai. Iš esmės, Gustavsson'as vadovaujasi tarptautinių santykių realizmo teorijos prielaidomis ir kaip tarptautinius politinius veiksnius nurodo galios santykius ir tradicinius karinius bei nacionalinio saugumo aspektus, tiek regione, tiek už jo ribų. Tarptautiniai ekonominiai veiksniai reiškia tarpvalstybinius ekonominius ryšius ir juos apibrėžiančias institucines sąlygas.⁵³

Tuo tarpu vidaus politikos veiksniai apima rinkėjų, politinių partijų ir visuomenės veikėjų paramą, reikalingą tam tikrai užsienio politikai palaikyti. Kitaip tariant, yra atsižvelgiama į tai, ar egzistuoja palankios vidaus politikos sąlygos pokyčiui įvykti. Vidaus ekonominiai veiksniai reiškiasi

⁵⁰ Clayton Thomas, „Afghanistan: Current Issues and U.S. Policy“ U.S. Congressional Research Service (R45122), 2022.

⁵¹ Gustavsson, 27.

⁵² Ten pat, 23-27.

⁵³ Ten pat.

bendra valstybės ekonominės raidos situacija. Čia svarbu atkreipti dėmesį į šalies ekonominę vystymąsi ir statistinius rodiklius tokius kaip šalies BVP augimas, infliacijos lygis, nedarbo lygis ir kt.⁵⁴ Vidaus ekonominė situacija gali turėti didelės įtakos valstybės santykiuose su kitomis valstybėmis.

2) Antrame žingsnyje yra analizuojamas lyderio, sprendimų priėmėjo, formuojančio užsienio politiką, veiksnys arba pažinimo veiksnys. Čia svarbi struktūros ir veikėjo sąveika. Gustavsson'as laikosi požiūrio, kad struktūrinės sąlygos, kurios veikia pirmame teorinio modelio žingsnyje, negali turėti tiesioginės ir savarankiškos įtakos užsienio politikos kaitai.⁵⁵ Kitaip tariant, svarbu ne objektyvi tikrove, o tai, kaip struktūrinius veiksnius, pokyčio šaltinius suvokia ir į juos reaguoja sprendimų priėmėjai. Čia įvyksta sąveika tarp struktūros ir veikėjo. Gustavsson'as atkreipia dėmesį, kad dėl analizės paprastumo didžiausias dėmesys turėtų būti skirtas veikėjui ar veikėjams, kurie yra tiesiogiai atsakingi ir turi daugiausiai įtakos formuojant užsienio politiką.

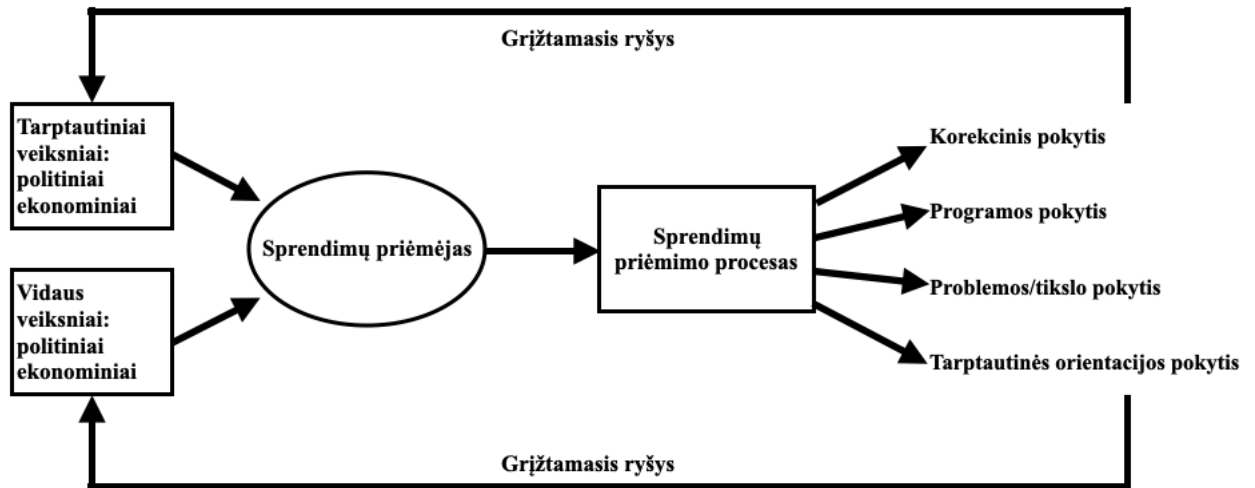
3) Galiausiai yra žvelgiama į sprendimų priėmimo procesą, kuris gali būti palankus arba nepalankus politikos pokyčio realizavimui. Šiame etape sprendimų priėmėjai veikdami pagal institucines sprendimų priėmimo struktūras įgyvendina politikos pokyčius. Pasak Gustavsson'o, siekiant suprasti ir atskleisti sprendimų priėmimo procesą, dėmesys turi būti sutelkiamas tiek į formalias politikos formavimo procedūras.

Taigi, Gustavsson'o teoriniu modeliu paremtame tyrime turi būti nustatomi šaltiniai, kuriems tarpininkauja sprendimus priimančios politiniai veikėjai, kurie savo ruožtu veikia sprendimų priėmimo procese ir siekia pakeisti politiką. Čia svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Gustavsson'as suponuoja į tai, kad visas šis procesas nėra baigtinis, jame egzistuoja grįžtamasis ryšys.⁵⁶ Kas reiškia, kad įvykus tam tikram užsienio politikos pokyčiui, tai gali turėti įtakos šokytį lėmusiems šaltiniams – tarptautiniams ir/arba vidaus veiksniams, kas iš esmės gali prisidėti prie tolesnių užsienio politikos pokyčių. Ši priežastinė modelio dinamika pavaizduota 1 pav.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Gustavsson, 25.

1 pav. Jakob Gustavsson užsienio politikos kaitos teorinis modelis.⁵⁷

Tačiau Gustavsson'ui nepakanka ištirti užsienio politikos pokyčių priežastinį mechanizmą, jis jį papildė konkrečia idėja apie tai, kada galima tikėtis, kad visas šis mechanizmas įsijungs ir paskatins užsienio politikos pokyčius. Todėl atsakant į klausimą – kada vyksta užsienio politikos pokyčiai, svarbus tampa trečiasis Gustavsson'o modelio elementas – krizinė situacija. Įtraukdamas krizinės situacijos elementą į savo teorinį modelį, Gustavsson'as remiasi viešosios politikos analizės sąvoka „politikos langas“, kurią suformulavo Roger'is Kingdon'as. Anot Kingdon'o, tam tikrais momentais politinis, viešosios politikos priemonių ir problemų srautai susilieja: problema pripažįstama, surandamas sprendimas, o politinis pasikeitimas, silpnindamas potencialius trikdžius, suteikia progą politikos posūkiui. Tokį tinkamą srautų susiliejimui momentą Kingdon'as vadina „politikos langu“.⁵⁸ Šias pagrindines Kingdon'o idėjas Gustavsson'as įtraukia į užsienio politikos pokyčių modelį. Pasak Gustavsson'o, sprendimų priėmėjas, kuris interpretuoja pokyčių šaltinius ir veikia sprendimų priėmimo procese, juo manipuliuoja ir pasinaudodamas aplinkos sąlygų pasikeitimu sugeba pradėti politinę reformą.⁵⁹ Gustavsson'as teigia, kad pokyčiui įvykti palankesnės sąlygos atsiranda, kai tai būna susiję su kokia nors krize. Nuo to atsispiriant, krizės situaciją Gustavsson'o teoriniame modelyje galima laikyti Kingdon'o „politikos lango“ atitikmeniu. Krizinė situacija, pasak Gustavsson'o pasižymi keliais aspektais: tai grėsmė kokiai nors nusistovėjusiai vertybei; krizė pasižymi netikrumo jausmu dėl galimo įvykių rezultato; laiko trūkumas.⁶⁰

⁵⁷ Gustavsson, 25.

⁵⁸ John W. Kingdon, „How do issues get on public policy agendas.“ *Sociology and the public agenda*, 8 (1), 1993, 40-53.

⁵⁹ Gustavsson, 26-27.

⁶⁰ Ten pat, 27.

2.3. Tyrimo hipotezės

Remiantis šioje darbo dalyje aprašytu užsienio politikos kaitos teoriniu pagrindu galima iškelti kelias hipotezes, kurias bus siekiama patikrinti tyrime atliekama analize.

Tyrimo hipotezės:

H1: Jungtinių Arabų Emyratų sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu paskatino tarptautiniai veiksniai ir vidaus veiksniai.

H2: Lyderio vaidmuo buvo svarbus veiksnys leidęs įgyvendinti tarptautinių ir vidaus veiksnių paskatintą Jungtinių Arabų Emyratų sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu.

H3: Lyderiui palankios sprendimų priėmimo proceso sąlygos leido įgyvendinti Jungtinių Arabų Emyratų sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu.

3. Metodologija

Remiantis tyrimo teoriniu pagrindu, šiame darbe atliekamos analizės priklausomas kintamasis Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokytis. Nepriklausomi kintamieji – tarptautiniai politiniai ir ekonominiai veiksniai, vidaus politiniai ir ekonominiai veiksniai, sprendimų priėmėjas, sprendimų priėmimo procesas. Siekiant įvertinti šių nepriklausomų kintamųjų aiškinamąją galią bus atlikta atvejo analizė.

Atliekant atvejo analizę, šiame darbe bus naudojamosi įvairių šaltinių medžiaga. Pirmiausiai šiame tyrime naudojami pirminiai šaltiniai, iš kurių daugumą sudaro įvairaus pobūdžio oficialūs ir viešai prieinami dokumentai, tokie kaip oficialūs valstybės dokumentai, įstatymai ir kt. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad užsienio politika kuriama ne tik per oficialius dokumentus, bet ir žodžiais, šiame darbe naudojamosi lyderių pareiškimais, kalbomis ar pasisakymais žiniasklaidos leidiniuose. Taip pat naudojami antriniai šaltiniai – akademiniai tyrimai, knygos, analitinių centrų analizės, straipsniai, kuriais siekiama interpretuoti šiame tyrime nagrinėjamą temą. Tuo tarpu šiame tyrime naudojami statistiniai rodikliai gauti iš Pasaulio Banko, Tarptautinio Valiutos Fondo ir kt. patikimų duomenų šaltinių.

Kadangi darbo tema susijusi su Artimųjų regionu ir galima daryti prielaidą, kad analizuojant šį regioną pravartu mokėti arabų kalbą. Reikia pripažinti, kad nors tai būtų privalumas, tačiau šiuo atveju, tiriant Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politiką, situaciją palengvina tai, kad didžioji dauguma oficialių Jungtinių Arabų Emyratų valstybinių interneto svetainių, oficialių dokumentų ir lyderių kalbų yra išversta į anglų kalbą. Pavyzdžiui, oficialūs teisiniai Jungtinių Arabų Emyratų dokumentai randami oficialiame Jungtinių Arabų Emyratų Teisingumo ministerijos puslapyje⁶¹. JAE paplitęs anglų kalbos vartojimas yra vienas Jungtinės Karalystės protektorato palikimų. Taip pat

Jungtinių Arabų Emyratų Teisingumo ministerija, <<https://www.moj.gov.ae/en/home.aspx>> [Žiūrėta 2022 02 15]

netrūksta ir antrinių šaltinių, pavyzdžiui tyrimų ir knygų apie Jungtinius Arabų Emyratus ir jų užsienio politiką, kurie būtų parašyti anglų kalba. Todėl kalbos barjeras šiame darbe nėra kliūtis analizei atlikti.

4. Tyrimo dalis

Šioje dalyje pirmiausiai bus apžvelgti pagrindiniai Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos formavimo aspektai, siekiant apibrėžti kontekstą ir objektyvias sąlygas kuriomis priimami JAE užsienio politikos sprendimai. Taip pat siekiant geriau suprasti Abraomo susitarimų atneštus pokyčius, bus apžvelgti pagrindiniai JAE politikos Izraelio atžvilgiu aspektai, išskiriant esminius momentus nuo 1971 m. iki pat Abraomo susitarimų pasirašymo. Toliau apžvelgus pagrindinį JAE – Izraelio santykių kontekstą, remiantis teorinėje dalyje aprašytu Gustavsson'o užsienio politikos kaitos teoriniu modeliu bus atlikta Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos kaitos Izraelio atžvilgiu analizė. Galiausiai šioje dalyje bus pateiktos analizės išvados apie JAE sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu lėmusius veiksnius bei kokį užsienio politikos pokytį tai lėmė.

4.1. Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos formavimo aspektai

Jungtiniai Arabų Emyratai susikūrė 1971 m. po to, kai Jungtinė Karalystė oficialiai nutraukė ilgą laiką egzistavusius protektorato santykius su septyniais Emyratais, o šie nusprendė susijungti į federaciją. Nuo to laiko Jungtinius Arabų Emyratus sudaro 7 Emyratai – Abu Dabio, Dubajaus, Šardžos, Adžmano, Um el Kaivaino, Ras al Kaimo ir Fudžeiros. Pagal Jungtinių Arabų Emyratų Konstituciją, kuri sudaryta 1971 m., tačiau nuolatine tapo tik 1996 m., įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir tarptautinės jurisdikcijos yra paskirstytos tarp Federacijos ir Emyratų. JAE Konstitucijos septintoje dalyje, 120 straipsnyje yra nurodyta, kad Federacija turi išimtinę jurisdikciją užsienio politikos klausimais, taip pat gynybos ir saugumo klausimais tiek vidaus, tiek išorės grėsmių atveju.⁶²

Čia taip pat svarbu įvardinti ir pagrindines Federacijos institucijas, ypač tas, kurios atsakingos už užsienio politikos formavimą ir įgyvendinimą. JAE Konstitucijos 45 straipsnyje išvardintos penkios Federalinės valdžios institucijos – Federalinė Aukščiausioji Taryba, Federacijos Prezidentas, Federacijos Ministrų Taryba, Federalinė nacionalinė taryba, Federalinė teismų sistema.⁶³ Federalinė Aukščiausioji Taryba (toliau – Aukščiausioji Taryba) yra aukščiausia JAE institucija, kuri turi vykdomąją ir įstatymų leidžiamąją galią. Aukščiausioji Taryba nustato bendrą JAE politiką (Konstitucijos priskirtose srityse), renka Prezidentą ir viceprezidentą, ratifikuoja federalinius

⁶² Jungtinių Arabų Emyratų Konstitucija, 120 str. <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]

⁶³ Jungtinių Arabų Emyratų Konstitucija, 45 str. <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]

įstatymus ir tarptautines sutartis bei rengia federalinį biudžetą.⁶⁴ Aukščiausiosios Tarybos narius sudaro visų JAE Federaciją sudarančių Emyratų valdovai, kurių kiekvienas turi po vieną balsą Aukščiausiosios Tarybos svarstymuose. Nepaisant to, daugiausiai galios pačioje Aukščiausiosios Tarybos institucijoje turi Federacijos Prezidentas. Prezidentas ir vice-Prezidentas yra renkami iš visų Aukščiausiosios Tarybos narių. Tačiau kaip taisyklė, nuo pat JAE Federacijos užgimimo kas penkerius metus Prezidentu renkamas Abu Dabio valdovas, o viceprezidentu Dubajaus valdovas. Abu Dabio šeichas Zayed bin Sultan Al Nahyan buvo pagrindinis Federacijos architektas ir Aukščiausiosios Tarybos išrinktas pirmuoju jos Prezidentu, o vėliau kas penkerius metus perrinktas valdė daugiau kaip tris dešimtmečius. Nuo 2004 m. Jungtinių Arabų Emyratų prezidentas ir Abu Dabio Emyrato valdovas yra Khalifa bin Zayed al-Nahyan, tačiau dėl sveikatos problemų ir 2014 m. patirto insulto pasitraukė iš aktyvios politikos. Dėl šios priežasties, *de facto* Abu Dabį ir JAE valdo Khalifa bin Zayed al-Nahyan brolis ir Abu Dabio sosto įpėdinis Mohammed bin Zayed al-Nahyan (toliau - MbZ). Taigi nuo pat Federacijos įsteigimo jai vadovauja ta pati vadovybė – Abu Dabio valdovai. Tam tikra prasme tai leidžia daryti prielaidą ir tikėtis, kad JAE užsienio politikoje vyraus nuoseklumas ir tęstinumas – tačiau šiame tyrime patikrinsime šią prielaidą.

Daugiausiai įtakos JAE turi Prezidentas, jo vaidmuo yra esminis formuojant JAE vidaus ir užsienio politiką. Prezidentas šaukia Aukščiausiosios Tarybos posėdžius, jiems pirmininkauja, atstovauja JAE santykiuose su kitomis valstybėmis (kartu su JAE Užsienio reikalų ministru), prižiūri federalinių įstatymų ir dekretų įgyvendinimą. Taip pat Aukščiausiajai Tarybai pritarus, jis skiria Ministrą Pirmininką ir skiria Federacijos ministrus, o su Ministrų Tarybos pritarimu jis skiria ir vyresnius vyriausybės pareigūnus.⁶⁵ Visi šie įgaliojimai, ypač galimybė paskirti aukščiausius valstybės pareigūnus suteikia labai daug įtakos JAE Prezidentui, šiuo atveju Abu Dabiui, formuojant JAE politikos kryptį. Kitas iš esminių pavyzdžių, kad Abu Dabis ir Dubajus turi daugiau įtakos sprendžiant bendrus JAE reikalus yra balsavimas esminiais Federacijos klausimais (apibrėžtais Aukščiausiosios Tarybos įstatuose). Procedūriniai klausimai sprendžiami paprasta balsų dauguma, tačiau pagal Konstituciją Aukščiausiosios Tarybos sprendimai esminiais klausimais priimami penkių jos narių balsų dauguma, jei į šią daugumą patenka ir Abu Dabio bei Dubajaus Emyratų balsai.⁶⁶ Taip Abu Dabis ir Dubajus turi daugiau galios ir veto teisę esminiais klausimais, tarp kurių yra ir užsienio politikos klausimai.

Ministrų taryba yra sąjungos vykdomoji valdžia, kuri atsako už visus vidaus ir užsienio reikalus priskirtus Federacijos jurisdikcijai pagal JAE Konstituciją ir kurią kontroliuoja Prezidentas bei Aukščiausioji Taryba. Kalbant apie užsienio politikos klausimus svarbus vaidmuo tenka JAE

⁶⁴ Ibrahim Abed ir Peter Hellyer (sud.), *United Arab Emirates: a new perspective*. Trident Press Ltd, 2001, 145-153.

⁶⁵ Ten pat.

⁶⁶ Jungtinių Arabų Emyratų Konstitucija, 49 str. <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]

Užsienio reikalų ministerijai (toliau – JAE URM). 1992 m. JAE federalinis įstatymas Nr. 45 „Dėl Užsienio reikalų ministerijos reglamento“ apibrėžia ir nustato Užsienio reikalų ministerijos ir Ministro jurisdikcijas užsienio politikos srityje. Pagal šį įstatymą JAE URM „derindama su kitomis valstybės institucijomis, teikia reikalingus siūlymus valstybės užsienio politikai planuoti ir prižiūri šios politikos įgyvendinimą.“⁶⁷ Tuo tarpu UR Ministras, pagal šį įstatymą yra pagrindinis Valstybės Prezidento konsultantas užsienio reikalų klausimais – „Ministras teikia rekomendacijas dėl pagrindinių gairių, susijusių su valstybės užsienio politikos planavimu ir svarbių klausimų, reikalaujančių aukščiausių ir svarbių Valstybės institucijų – Prezidento, Federacinės Aukščiausiosios Tarybos ir Ministrų kabineto politinių sprendimų priėmimo.“⁶⁸ Nuo 2006 m. JAE Užsienio reikalų ministru yra Abdullah bin Zayed al-Nahyan.

JAE užsienio politiką tiek koncepcijos, tiek jos įgyvendinimo požiūriu veikia – kai kuriais aspektais įgalina, kai kuriai riboja – unikalus tam tikrų objektyvių aplinkybių rinkinys. Kitaip tariant, JAE būdingos objektyvios sąlygos, tokios kaip geografinė padėtis, gyventojų skaičius, gamtos išteklių bei kuriais atvejais suteikia daugiau galimybių, kitais – riboja valstybės pasirinkimus. JAE yra maža valstybė ne tik savo dydžiu, kuris siekia 83,600 km², bet ir gyventojų skaičiumi. Remiantis 2021 m. Pasaulio Banko duomenimis, JAE gyventojų, įskaitant emigrantus, buvo 9,99 mln. iš kurių bendras emigrantų skaičius siekė 8,84 mln., maždaug 89% visų gyventojų, o JAE piliečių tik 11% arba 1,15 mln.⁶⁹ Kalbant apie gamtinius išteklius svarbu paminėti, kad JAE yra vieni iš didžiausių naftos ir gamtinių dujų gamintojų pasaulyje. Tačiau JAE yra viena turtingiausių valstybių, septinta pagal BVP vienam gyventojui, kuris 2020 m. duomenimis siekė \$36 tūkst.⁷⁰

Kalbant apie gamtos išteklius, remiantis 2020 m. sausio mėn. duomenimis, JAE yra septinti pagal didžiausius naftos ir gamtinių dujų išteklius pasaulyje – 98 mlrd. barelių naftos, o dauguma JAE naftos išteklių yra Abu Dabyje (apie 96 % visų JAE atsargų).⁷¹ Kiti šeši Emyratai turi tik 4% JAE naftos atsargų, iš kurių pirmąją Dubajus, turintis apie 2 mlrd. barelių. Iš viso JAE yra apie 6% pasaulio naftos išteklių. Maždaug 30% šalies BVP tiesiogiai priklauso nuo naftos ir dujų gavybos, o tai sudaro beveik 13% viso šalies eksporto vertės.⁷² Pelnas iš naftos pramonės sudaro didžiąją dalį JAE vyriausybės pajamų. Šie JAE gamtos išteklių turi tiesioginės įtakos JAE užsienio politikai ir santykiams su kitomis šalimis.

Apskritai, iš objektyvių JAE sąlygų kyla ir užsienio politikos prioritetai bei interesai. Pagrindinis prioritetas yra saugumo ir stabilumo užtikrinimas artimiausiam regione. Taip pat JAE

⁶⁷ Jungtinių Arabų Emyratų federalinis įstatymas Nr. 45 „Dėl Užsienio reikalų ministerijos reglamento“ <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Population, total - United Arab Emirates, 2021 <<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=AE>> [Žiūrėta 2022 01 17]

⁷⁰ GDP per capita, World ranking, <<https://www.worldometers.info/gdp/gdp-per-capita/>>

⁷¹ Oil & Gas Journal, „Worldwide Reserves.“ January 1, 2020.

⁷² Ten pat.

užsienio politikos interesus atspindi ir jų ekonominiai interesai, siekis užsitikrinti naftos ir dujų eksporto taškus bei ekonominio vystymosi galimybes. Pavyzdžiui ypač svarbu užtikrinti Hormūzo sąsiaurio, vieno iš strateginių pasaulio taškų per kurį keliauja didžioji pasaulio naftos eksporto dalis, saugumą. Kitas svarbus JAE aspektas yra arabiška ir islamiška tapatybė. Tai atspindi šalies požiūris į likusias Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos arabų šalis, su kuriomis santykių skatinimas yra vienas esminių JAE užsienio politikos prioritetų, su tuo neišvengiamai susijęs ir Izraelio-Palestinos konfliktas.⁷³ Tai galima pastebėti plačioje šalies vystomosios pagalbos ir humanitarinės pagalbos programoje, kuri atspindi JAE vadovybės ir žmonių visuotinai priimtų įsitikinimų ir vertybių sistemą, arabų tapatybės jausmas, tikėjima islamu ir tiesiogiai iš pastarojo kylantį nesavanaudiškumo požiūrį. Bendresniu lygmeniu JAE užsienio politikoje galima aiškiai matyti tikėjimą tolerancija, kartu su tvirtu pasipriešinimu ekstremizmui, ypač religinės kilmės. Pavyzdžiui, Prezidentas Khalifa bin Zayed al-Nahyan buvo vienas aktyviausių musulmonų lyderių, ragindamas užmegzti dialogą tarp islamo ir krikščionybės, taip pat smerkdamas ekstremistus, naudojančius religiją arba ją piktnaudžiaujančius.⁷⁴ Galima išskirti tris JAE užsienio politikos prioritetus: sustabdyti Irano ekspansionistinę ir radikalią politiką regione, sustabdyti Musulmonų broliją ir jos sekėjus; plėsti prekybą per partnerystę su kitomis regiono valstybėmis; kurti ir palaikyti subalansuotus santykius su didžiosiomis pasaulio galiomis.

Galiausiai siekiant geriau suprasti kontekstą, kuriame formuojama JAE užsienio politika reikia pažvelgti ne tik į pagrindinius institucinius elementus ar objektyvius bruožus, bet ir turinį, t. y. pagrindinius JAE užsienio politikos tikslus ir prioritetus. Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politika turi vieną pagrindinį tikslą: bendraujant su užsienio vyriausybėmis, asmenimis ir organizacijomis stiprinti šalies ir jos piliečių gerovę, stabilumą, galią ir nepriklausomybę.⁷⁵ Taip pat JAE Konstitucijos pirmos dalies 12 straipsnyje yra nurodyta, kad „Federacijos užsienio politika siekiama remti arabų ir islamo įsitikinimus ir interesus bei stiprinti draugystės ir bendradarbiavimo ryšius su visomis valstybėmis ir tautomis, remiantis Jungtinių Tautų Chartijos ir tarptautiniais moralės standartais.“⁷⁶ Taip pat JAE Užsienio reikalų ministerijos 2017-2022 m. strategijoje yra nurodyta, kad pagrindinė JAE URM misija ir vizija – pasitelkiant veiksmingą diplomatiją didinti JAE matomumą, siekti bendradarbiavimo remiant saugumą, stabilumą ir klestėjimą regione bei pasaulyje.⁷⁷ Taigi, vienas iš strateginių JAE užsienio politikos tikslų – regioninis stabilumas užmezgant strateginius santykius su kitomis regiono valstybėmis. Taip pat šioje strategijoje nurodoma, kad siekdami klestėjimo regione

⁷³ Abed ir Hellyer, 163.

⁷⁴ Ten pat, 164.

⁷⁵ Ten pat, 161.

⁷⁶ Jungtinių Arabų Emyratų Konstitucija, 12 str. <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]

⁷⁷ Jungtinių Arabų Emyratų Užsienio reikalų ir tarptautinio bendradarbiavimo ministerija, Užsienio reikalų ministerijos strategija 2017-2022 m. <<https://www.mofaic.gov.ae/en/The-Ministry/The-Strategy>> [Žiūrėta 2022 02 15]

ir abipusės gerovės, JAE plės ryšius esamuose ekonominiuose sektoriuose, kuriant naujas galimybes.⁷⁸

4.2. Jungtinių Arabų Emyratų santykiai su Izraeliu

Šiame poskyryje nebus pernelyg giliai žvelgiama į esmines priežastis lėmusias vienokį ar kitokį pokytį JAE politikoje Izraelio atžvilgiu. Veikiau jame bus siekiama parodyti JAE ir Izraelio santykių dinamiką ir įvykusius pokyčius.

Nuo Izraelio valstybės įkūrimo 1948 m. santykiai su Artimųjų Rytų regiono arabų valstybėmis buvo sudėtingi ir priešiški. Dar iki Izraelio nepriklausomybės paskelbimo Arabų Lygos valstybės 1945 m. ėmė taikyti Izraelio boikotą. Juo buvo siekiama ekonomiškai susilpninti kolonijas, kurios buvo kuriamos Palestinos žemėje, siekiant sukurti Izraelio valstybę.⁷⁹ Oficialus boikotas, koordinuojamas Arabų Lygos, prasidėjo 1945 m. gruodžio mėn. Jis dar labiau sustiprėjo 1948 m. įkūrus Izraelio valstybę. Arabų Lygos taikomas boikotas buvo trijų lygių: 1) uždrausti visoms arabų šalims pirkti Izraelio gaminius (pirminis boikotas); 2) nepalaikyti komercinių ryšių su tarptautinėmis kompanijomis, vykdančiomis verslą su Izraeliu, ir neturėti sandorių su šių įmonių dukterinėmis įmonėmis (antrinis boikotas); 3) trečio lygio boikotas egzistavo tam tikromis formomis, pavyzdžiui, vengiant prekiauti su tomis įmonėmis, kurios buvo įtrauktos į Boikoto „juodąjį sąrašą“.⁸⁰ Izraelio atžvilgiu taikomas boikotas reiškė ne tik ekonominę izoliaciją, bet ir politinę, diplomatinę izoliaciją.

Ne išimtis buvo ir JAE politika Izraelio atžvilgiu. JAE kūrėjų karta laikėsi priešiško požiūrio Izraelio atžvilgiu. Tai įrodo 1972 m. JAE Prezidento Zayed bin Sultan Al-Nahyan išsakyta nuomonė laikraščiu Akhbar al-Youm, kuriame jis teigia, kad „Jokia arabų šalis nėra apsaugota nuo mūšio su sionizmu pavojų, jei neatliks savo vaidmens ir neprisiima atsakomybės kovoje su Izraelio priešiu.“⁸¹ Taip pat JAE laikėsi bendros Arabų Lygos valstybių pozicijos. Nors JAE geografiškai nutolę nuo tiesioginės Izraelio-Palestinos konflikto zonos, tačiau Izraelio ir Palestinos klausimą suvokė kaip problemą, kuri tiesiogiai liečia jų interesus.⁸² Nors dėl, tuo metu, menkų karinių pajėgumų JAE nedalyvavo 1973 m. spalį vykusiame arabų ir Izraelio kare, tačiau jie atliko svarbų ekonominį ir politinį vaidmenį. JAE iniciavo embargą dėl Arabų šalių naftos tiekimo šalims, kurios buvo įsitraukusios į konfliktą Izraelio pusėje. Tuo metu JAE Prezidentas Khalifa bin Zayed al-Nahyan embargą pateisino kaip siekį parodyti, kad „arabų nafta nėra brangesnė už arabų kraują“ arba, kad pajamų iš naftos praradimas buvo nedidelė kaina, kurią reikėjo mokėti, kai kitos arabų šalys patiria didelių nuostolių.⁸³ Vėliau JAE tapo pagrindiniais finansinės pagalbos teikėjais palestiniečiams. Nors

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Amber Jameel Kalyal, „Israel and the Arab Boycott.“ *Strategic Studies*, 21(1), 2001, 167-193.

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ Ulrichsen, „Israel and the Arab Gulf states: drivers and directions of change.“, 3.

⁸² Abed ir Hellyer, 172.

⁸³ Ten pat.

JAE ir teikė paramą Palestinei ir pripažino poreikį sėkmingam konflikto sprendimui, tačiau ilgą laiką JAE į šį klausimą didžiąja dalimi žvelgė per nacionalinius interesus Persijos įlankos regione, teikė pirmenybę savo santykiams su kitomis arabų valstybėmis ir bendram solidarumui tarp Arabų Lygos šalių.⁸⁴

Pan-arabizmas ir arabų vienybės idėja klestėjo šeštajame ir septintajame dešimtmečiuose, tai buvo vienijanti regioninės politikos Artimuosiuose Rytuose struktūrinė galia. Tačiau ilgainiui, keičiantis valstybių lyderiams ir situacijai regione, Izraelio-Palestinos konflikto naratyvas parodė, kad dažnu atveju arabų šalių lyderių išipareigojimas Palestinos klausimui buvo labiau retorinis nei faktinis.⁸⁵

Iš ties, akivaizdu, kad ilgą laiką, nuo pat 1971 m. valstybės įkūrimo, JAE laikėsi vieningos Arabų Lygos pozicijos ir neturėjo ryšių su Izraeliu. Tačiau ilgainiui situacija ėmė keistis. Nuo 1970-ųjų būta bandymų normalizuoti įtemptus ir sudėtingus santykius tarp Arabų lygos šalių ir Izraelio. Diplomatiniai ryšiai tarp Izraelio ir Persijos įlankos bendradarbiavimo tarybos šalių užsimezgė preliminariai po 1991 m. Madrido konferencijos dėl Arabų ir Izraelio taikos.⁸⁶ Taip pat santykiai pagerėjo po Oslo susitarimų 1993 ir 1995 m. Pavyzdžiui Omanas ir Kataras pirmieji užmezgė tiesioginius prekybos ryšius su Izraeliu, 1996 m. įkurdami prekybos biurus savo sostinėse (tačiau vėliau šie biurai buvo uždaryti).⁸⁷ Panašiai ir JAE politikos įgyvendinimas, pasikeitė atsižvelgiant į besikeičiančias aplinkybes. Iš pradžių palaikę Palestinos išsivadavimo organizaciją (PLO) jos konflikte su Izraeliu, JAE vėliau išplėtė savo paramą derybų tarp Izraelio ir arabų valstybių bei palestiniečių procesui, prasidėjusiam 1991 m. Madride. Tai darydami JAE aiškiai pareiškė remiantys „žemės taikai“ principą ir tarptautinį teisėtumą atitinkančio sprendimo įgyvendinimą.

1994 m. vykusiame susitikime Persijos įlankos bendradarbiavimo tarybos valstybės, įskaitant JAE, priėmė bendrą sprendimą sustabdyti nebetaikyti antrojo ir trečiojo boikoto lygių, tačiau JAE atsisakė panaikinti pagrindinį boikotą, draudimą bendrauti su pačiu Izraeliu.⁸⁸ Vėliau Kataras ir Omanas ėmėsi žingsnių pirminio boikoto nutraukimo link, tačiau JAE ir vėl atsisakė tai padaryti, tvirtindami, kad visiškas santykių normalizavimas turi palaukti, kol bus sudarytas patenkinamas bendras taikos susitarimas tarp Izraelio ir visų jo kaimynų, įskaitant teisingą ir ilgalaikį su palestiniečiais susijusių klausimų sprendimą, įskaitant nepriklausomos, suverenios Palestinos valstybės su sostine Jeruzale įkūrimą.⁸⁹ Taigi, kai 1998 m. Kataras surengė tarptautinę ekonomikos konferenciją, skirtą arabų valstybių ir Izraelio ryšiams skatinti, JAE vyriausybė atvirai priešinosi

⁸⁴ William A. Rugh, „The foreign policy of the United Arab Emirates.“ *The Middle East Journal*, 50(1), 1996, 57-70.

⁸⁵ Raffaella A. Del Sarto, Helle Malmvig ir Eduard Soler i Lecha, „Interregnum: The regional order in the Middle East and North Africa after 2011.“ *Middle East and North Africa Regional Architecture: Mapping Geopolitical Shifts, Regional Order and Domestic Transformations*, 2019, 21.

⁸⁶ Ulrichsen, „Israel and the Arab Gulf states: drivers and directions of change.“, 3.

⁸⁷ Ten pat, 16.

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ Abed ir Hellyer, 173-174.

konferencijai, atsisakė joje dalyvauti ir griežtai nurodė JAE komercinėms organizacijoms – nedalyvauti.⁹⁰

Kitas bandymas išspręsti Izraelio-Palestinos konfliktą, o tuo pačiu ir santykius tarp Izraelio ir arabų valstybių, buvo Arabų Lygos 2002-aisiais parengta Arabų Taikos Inicijatyva, kuriai pritarė ir JAE. Tai buvo pasiūlymas skirtas arabų ir Izraelio konfliktui užbaigti, atkuriant Palestinos valstybę su sostine Jeruzalėje. Taip pat šis pasiūlymas nurodė bendrą arabų šalių poziciją/sąlygotumą Izraelio atžvilgiu – jokio santykių normalizavimo, kol nebus išspręstas Izraelio-Palestinos konfliktas, kol Izraelis nepasitrauks iš 1967 m. okupuotų Palestinos teritorijų.⁹¹ Kitaip tariant buvo įtvirtintas ir visų 22 Arabų lygos narių priimtas principas – žemė už taiką. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad ši Arabų taikos iniciatyva reiškė ankstesnio griežto ir Izraeliui boikotą skelbusio požiūrio pokytį, nes buvo išreikšta iniciatyva ir pasirengimas formaliai pripažinti Izraelio egzistavimą.

Tiesa, kad iki Abraomo susitarimų, pasirašytų 2020 m. rugpjūčio mėn. tarp JAE ir Izraelio nebuvo oficialių diplomatinių santykių, kuriais būtų pripažintas Izraelio kaip valstybės egzistavimas. Tačiau JAE ir Izraelis daugiau kaip du dešimtmečius palaiko neoficialius, netiesioginius ir diskretiškus ryšius tiek ekonomikos, tiek saugumo klausimais. Izraelio ir JAE santykiai pagerėjo po šeicho Zayed bin Sultan Al Nahyan mirties 2004 m., valdžią perėmus jo sūnui Khalifa bin Zayed al-Nahyan. Ypač išaugo neoficiali Izraelio prekyba su Dubajumi laivybos pramonėje.⁹² Neoficialiais ryšiais didelis dėmesys buvo skiriamas bendradarbiavimui gynybos, žvalgybos ir kitais saugumo klausimais. Jau kuris laikas užsienio ir saugumo politika Izraelyje ir Persijos įlankos šalyse, ypač JAE, buvo pagrįsta pragmatišku regioninės ir tarptautinės erdvės vertinimu, kas pranoksta ideologinius ar istorinius aspektus.⁹³ Kaip jau minėta, prekyba ir kiti ryšiai tarp Izraelio ir Persijos įlankos šalių jau kuris laikas egzistavo netiesiogiai ir buvo nukreipiama per trečiąsias šalis. Izraelio centrinio statistikos biuro pateikti skaičiai rodo, kad 2013 m. Izraelio eksporto į JAE vertė (per privačias ir ofšorines įmones) sudarė 5,3 mln. JAV dolerių ir tai daugiausia sudarė vidaus saugumo, žemės ūkio produktai ir medicinos technologijos bei ryšių sistemos.⁹⁴ Taip pat iki Abraomo susitarimų JAE ir Izraelis jau kurį laiką palaikė neoficialius santykius per investicinius projektus. Tiek Izraelis, tiek JAE daug investuoja į atsinaujinančios energijos mokslinius tyrimus, tad nenuostabu, kad tai tapo vienu iš neoficialių santykių aspektų. Tarptautinė atsinaujinančios energijos agentūra (IRENA) buvo ta platforma, kuri suteikė papildomą galimybę sukurti ilgalaikius bendrų mokslinių tyrimų ir gebėjimų stiprinimo tinklus abipusiai dominančiais klausimais. Pirmą kartą 2009

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ Land for peace principle <<https://archive.unescwa.org/land-peace-principle>>

⁹² Jim Krane, *Dubai: The story of the world's fastest city*. Atlantic Books Ltd, 2009, 172-174.

⁹³ Ulrichsen, 2016.

⁹⁴ Hagar Shezaf, Rori Donaghy, *Israel eyes improved ties with Gulf states after 'foothold' gained in UAE*. Middle East Eye, 2016. <<https://www.middleeasteye.net/fr/news/israel-eyes-improved-gulf-states-relationship-ties-flourish-uae-895004700>> [Žiūrėta 2022 02 18]

m. tarpvyriausybinių organizacijos būstinė, šiuo atveju IRENA, buvo įkurta Artimuosiuose Rytuose – Abu Dabyje. JAE labai siekė, kad IRENA būtų įkurta pas juos, jų kandidatūrą palaikė ir Izraelis.⁹⁵ O 2015 m. Izraelis paskyrė nuolatinį atstovą IRENA organizacijai įsikūrusiai JAE, Abu Dabyje.⁹⁶ Taigi, tai įrodo, kad nepaisant oficialių diplomatinių santykių nebuvimo, tiek Izraelis, tiek JAE palaikė tam tikrus neoficialius ryšius, kurie skatino gilesnį bendradarbiavimą, kuris galiausiai privedė prie Abraomo susitarimų pasirašymo.

Žvelgiant į oficialius Izraelio ir arabų šalių santykius – iki 2020 m. visapusiškus diplomatinius santykius Izraelis palaikė su dvejomis kaimyninėmis arabų valstybėmis – Egiptu ir Jordanija. Egiptas buvo pirmoji arabų valstybė pripažinusi Izraelį, užmezgusi diplomatinius santykius ir pasirašiusi taikos sutartį 1979 m. Čia svarbu paminėti, kad nepaisant glaudžių ryšių su Egiptu, po šios taikos sutarties ir Egipto Prezidento Anwar Sadaat vizito į Jeruzalę, JAE kuriam laikui buvo nutraukusi diplomatinius santykius su Kairu.⁹⁷ Kita taikos sutartis su Jordanija buvo pasirašyta 1994 m. Tuo tarpu jokie formalūs diplomatiniai santykiai neegzistavo tarp Izraelio ir Persijos įlankos šalių, ar kitų regiono arabų valstybių. Viskas pasikeitė 2020 m. rugpjūčio 13 d., kai Jungtiniai Arabų Emyratai pasirašė Abraomo susitarimus, kurie reiškia oficialių dvišalių diplomatinių santykių užmezgimą ir normalizavimą su Izraeliu.⁹⁸ JAE tapo trečiąja arabų valstybe, po Egipto ir Jordanijos, normalizavusia diplomatinius santykius su Izraeliu. Šiam susitarimui įgyvendinti JAE turėjo pakeisti kelis nacionalinius teisės aktus. Pavyzdžiui 2020 m. rugpjūčio 16 d. JAE federaliniu dekretu Nr. 4 visiškai panaikino 1972 m. federalinį dekretą-įstatymą Nr. 15 „Izraelio boikoto įstatymą“.⁹⁹ Po šio dekreto panaikinimo JAE verslo atstovams leidžiama bendradarbiauti su Izraelio įmonėmis, piliečiais ir palaikyti ekonominius, politinius bei kultūrinius ryšius. Abraomo susitarimai padėjo sustiprinti ir į oficialų lygmenį pakelti dvišalius Izraelio ir Jungtinių Arabų Emyratų ryšius. Izraelis ir JAE iš ties gali džiaugtis normalizavimo teikiamais ekonominiais dividendais. Izraelio užsienio reikalų ministras Yairas Lapidas Emyratų žiniasklaidai sakė, kad nuo diplomatinių santykių normalizavimo dvišalė prekyba pasiekė daugiau nei 675 mln. JAV dolerių.¹⁰⁰

⁹⁵ Ulrichsen, 2016.

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ Abed ir Hellyer, 172.

⁹⁸ Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between The United Arab Emirates and The State Of Israel. 15 September 2020. <<https://2017-2021.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/UAE-Israel-treaty-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf>>

⁹⁹ Prof. Dr Eric Canal Forgues Alter ir Dr N. Janardhan, „Abraham Accords: Legal Interpretation and Scope for Collaboration with Asia.“ *Emirates Diplomatic Academy*, 2021.

¹⁰⁰ Jack Guez, „UAE inaugurates Israel embassy after normalisation deal“ *Aljazeera*, 2021.

<<https://www.aljazeera.com/news/2021/7/14/uae-inaugurates-israel-embassy-after-normalisation-deal>> [Žiūrėta 2022 02 18]

4.3. Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos pokyčio analizė

Šiame skyriuje, vadovaujantis Gustavsson'o pateikto teorinio modelio prielaidomis bus atlikta JAE UP kaitos veiksnių analizė. Pirmiausiai bus aptarti sprendimą lėmę tarptautiniai politiniai ir ekonominiai veiksniai. Toliau bus žvelgiama į vidaus politinius ir ekonominius veiksnius. Atsižvelgiant į tarptautinius ir vidaus veiksnius bei jų įtaką politiniams veikėjams bus analizuojamas JAE užsienio politikos sprendimus priimančio lyderio ir kitų esminių veikėjų vaidmuo. Galiausiai bus žvelgiama į JAE sprendimų priėmimo procesą ir krizės veiksnį JAE sprendimui.

4.3.1. Tarptautiniai veiksniai

Gustavsson'o teoriniame modelyje tarptautiniai politiniai ir ekonominiai veiksniai yra įvardijami, kaip vienas iš pokyčių šaltinių. Šiame poskyryje, kaip tarptautiniai politiniai ir ekonominiai veiksniai bus analizuojami Artimųjų Rytų regione įvykę politiniai pokyčiai, taip pat bus žvelgiama į platesnes tarptautines ir ekonomines tendencijas. Pasirinktas dešimties metų laikotarpis, t. y. nuo 2010 m. iki 2020 m. vasaros, iki Abraomo susitarimų pasirašymo. Toks laikotarpis pasirinktas dėl praktinių priežasčių ir dėl to, kad būtent nuo 2010/2011 m. Artimųjų Rytų regione ėmė vykti esminiai pokyčiai.

Tarptautiniai politiniai veiksniai

Artimųjų Rytų regionas ir jame vyraujančios geopolitinės tendencijos pasižymi keliais pagrindiniais bruožais arba draugiškumo/priešiškumo skirtimis, lemiančiomis ir struktūruojančiomis regiono valstybių politiką. Aktualiausia skirtis susijusi su Izraelio kaip regiono žaidėjo pripažinimo klausimu; etnoreliginiu susiskaldymu; ir ideologiniu susirėmimu tarp *status quo* ir revizionistinių ar revoliucinių jėgų. Taip pat 2011 m. įvykęs Arabų pavasaris atnešė daugybę pokyčių į Artimųjų Rytų regioną. Vienas tokių pokyčių buvo ryškus Artimųjų Rytų regiono svorio centro poslinkis iš Mašreko/Levanto regiono į Persijos įlankos regioną, kaip pagrindinį geopolitinį svorio centrą.¹⁰¹

Galima teigti, kad po 2011 m. sumažėjo arabų ir Izraelio konflikto bei arabų vienybės šiuo klausimu aktualumas. Sirijos pilietinis karas, Kataro ir Saudo Arabijos krizė yra bene ryškiausi atvejai parodantys besitęsiantį susiskaldymą ir arabų vienybės bei solidarumo normos mažėjantį aktualumą.¹⁰² Tuo pačiu Arabų ir Izraelio konfliktas, o konkrečiau Palestinos klausimas prarado savo, kaip pagrindinio Artimųjų Rytų politikos struktūrinio veiksnio aktualumą. Be jokios abejonės, jis vis dar atlieka tam tikrą vaidmenį, bet nebėra dėmesio centre. Būtent dėl to, kad bendros arabiškos tapatybės normos prarado didžiąją dalį savo įtakos ir sutelktumo, radikalios islamistinės grupės ėmė pildyti šį vakuumą.¹⁰³ Bendros arabų pozicijos kaip išspręsti arabų ir Izraelio konfliktą, pavyzdžiui,

¹⁰¹ Del Sarto, 20.

¹⁰² Ten pat, 21.

¹⁰³ Ten pat.

išreikštos 2002 m. Arabų taikos plane, taip pat nebėra aktualios, nors parama joms tebėra reiškiamą. Pavyzdžiui, JAE 2021 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos metu priminė įsipareigojimą rasti dviejų valstybių sprendimą remiantis JT rezoliucijomis ir Arabų Taikos iniciatyva.¹⁰⁴ Po Abraomo susitarimų tai labiau parodo retorinį, o ne faktinį JAE palaikymą.

Po Arabų pavasario sukeltų pokyčių, 2011-2016 m. pasikeitė pagrindinės Artimųjų Rytų politikos lūžių linijos. Labai pasikeitė regione vyraujančių draugų ir priešų skirtis. Tai iliustruoja Izraelio ir Persijos įlankos valstybių suartėjimas, kurį paskatino bendras priešiškus Iranui. Didėjančią Irano įtaką Izraelis ir JAE ėmė laikyti didžiausia grėsme regioniniam saugumui.¹⁰⁵ Izraelio ir Persijos įlankos politikos formuotojų interesų bendrumas iškilė keliais esminiais klausimais. Pirmiausiai buvo prielaida, kad Iranas kelia išorinę grėsmę regiono stabilumui tiek arabų pasauliui, tiek Izraeliui, o musulmonų brolija ir kiti islamistai kelia panašią vidinę grėsmę. Taigi tuo pat metu, kai anti-zionizmas ir Palestinos klausimas nustojo būti vienas pagrindinių arabų valstybių politikos regione bruožų, vietoje to juos vienyti ėmė bendra grėsme – Iranas. Šis priešiškus Iranui ir jo keliamą grėsmę paskatino naują Izraelio ir daugelio arabų valstybių šiame regione, ypač JAE, Saudo Arabijos, Egipto ir kai kurių mažesnių Persijos įlankos monarchijų, suartėjimą.¹⁰⁶ Silpnėjanti arabų vienybės norma, sumažėjęs arabų ir Izraelio konflikto ir Palestinos klausimo aktualumas regioninei politikai, taip pat kai kurių arabų valstybių kintančios pozicijos santykiuose su Izraeliu yra svarbūs rodikliai indikuojantys besikeičiančią regioninę tvarką Artimųjų Rytų regione. Ribotas Izraelio ir JAE bendradarbiavimas žvalgybos ir saugumo srityse tapo kur kas stipresnis nuo Irano branduolinių derybų paskelbimo 2013 m. lapkričio mėn. iki faktinio susitarimo 2015 m. Apie glaudesnę strateginę Izraelio ir Persijos įlankos valstybių bendradarbiavimą 2016 m. užsiminė buvęs Izraelio ambasadorius Egipte Zvi Mazelis. Jo teigimu, įvyko tam tikra interesų konvergencija ir per Irano branduolines derybas Izraelio žvalgybos bendruomenė pradėjo užmegzti veiksmingesnius ryšius su Persijos įlankos šalimis, tarp jų ir JAE.¹⁰⁷

Kaip jau minėta, JAE savo užsienio politiką grindžia supratimu, kad ji yra maža, tačiau daugelių aspektų turtinga valstybė turinti nedraugiškų kaimynų – JAE požiūriu Iranas yra didžiausia grėsme šalies saugumui ir regiono stabilumui.¹⁰⁸ JAE regione vykdoma politika nukreipta prieš Irano įtakos ekspansiją Artimųjų Rytų regione ir ypač JAE kaimynystėje. MbZ suvokia, kad transnacionalinės, politinės islamistinės ideologijos, kurias propaguoja Iranas ir musulmonų brolija bei jos puoselėtojai, įskaitant Katarą ir Turkiją, kelia egzistencinę grėsmę vadinamųjų *status quo* galių stabilumui regione

¹⁰⁴ 76th United Nations General Assembly, <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/265/71/PDF/N2126571.pdf?OpenElement>> [Žiūrėta 2022 01 18]

¹⁰⁵ Fatiha Dazi-Héni, „The Gulf States and Israel after the Abraham Accords.“ *Arab Reform Initiative*, 2020.

¹⁰⁶ Del Sarto, 21.

¹⁰⁷ Ulrichsen, „Israel and the Arab Gulf states: drivers and directions of change.“

¹⁰⁸ Rugh, 57-70.

ir veikia kaip regioninio radikalizmo variklis.¹⁰⁹ Tai skatina siekti naujų saugumą garantuosiančių partnerysčių. Todėl atsižvelgiant į didėjančią Irano įtaką Artimuosiuose Rytuose, 2017 m. prieš Iraną susikūrė neoficialus Arabų ir Izraelio aljansas, kurį labai rėmė JAV. Šis aljansas sulaukė didelio žiniasklaidos dėmesio 2019 m. vasario mėn. Varšuvos konferencijoje.¹¹⁰

Nuo 2016 m. JAE buvo naudingi geri santykiai su JAV Prezidento Donald J. Trump administracija, kuri palaikė JAE regioninę politiką ir kartu laikėsi požiūrio, kad Iranas kelią grėsmę, kurią reikia suvaldyti.¹¹¹ Šis požiūris išsiskyrė tik 2019 m. viduryje, kai JAE pasirinko atsargesnę politiką Irano atžvilgiu ir siekė de-eskaluoti įtemptą situaciją. Pavyzdžiui, po 2019 m. gegužę įvykdytų Irano išpuolių prieš naftos tanklaivius prie Fudžeiros krantų Omano įlankoje, JAE atsisakė apkaltinti Iraną. JAV vykdydamos „maksimalaus spaudimo“ prieš Teheraną kampaniją, kurią iki tol rėmė JAE, dėl šių išpuolių, taip pat kitų, nukreiptų prieš Saudo Arabijos naftos objektus ir JAV karines bazes Irake, apkaltino Islamo revoliucijos gvardijos korpusą. Tuo tarpu JAE tyliai sustiprino savo diplomatiją su Teheranu, tikėdamiesi išvengti regioninio konflikto.¹¹²

Galiausiai tarptautinės politikos ir regioninės dinamikos sankirtoje įvyko reikšmingi pokyčiai susiję su JAV vaidmeniu Artimųjų Rytų regione ir naujų globalių veikėjų atsiradimu. Tai buvo dar vienas svarbus pokytis įvykęs po 2011 m., kad JAE ir kitos regiono valstybės, artimos JAV sąjungininkės suprato, kad JAV ima atsisakyti ankstesnio vaidmens regione. Tai paskatino JAE imtis aktyvesnės užsienio ir saugumo politikos ir tapti svarbia regiono galia. JAE valdžia suprato, kad ankstesnė konservatyvesnė ir pasyvesnė užsienio bei saugumo politika nebeveiks.

JAV Prezidento Baracko Obamos antrosios kadencijos metu buvo nuspręsta mažinti JAV buvimą AR regione ir pasukti į Azijos regioną.¹¹³ Dėl Vašingtono pradėtos įgyvendinti strateginės tendencijos atsitraukti iš Artimųjų Rytų regiono ir perorganizuoti savo karinį buvimą regione, JAE, kaip ir daugelis kitų Artimųjų Rytų JAV sąjungininkių suprato, kad atėjo metas, bendrų tikslų siekiančioms regiono valstybėms, suvienyti jėgas – siekiant sustiprinti regiono saugumą ir stabilumą. Todėl JAE užsienio politikos sprendimai neatrodo laikini, o veikiau taktiniai ir strateginiai žingsniai platesniame regiono strateginiame kontekste. JAV atsitraukimas iš regiono paskatino JAE ieškoti ir kurti ekonominius bei diplomatinius ryšius su kitomis valstybėmis, kurios leistų užsitikrinti saugumą ir stabilumą regione.

Atsižvelgiant į tarptautinius veiksmus galima pastebėti, kad pastaruoju metu vienas svarbiausių tiek Izraelio, tiek JAE strateginių politikos tikslų išlieka tas pats – strateginių partnerysčių kūrimas,

¹⁰⁹ Peter Salisbury, „Risk Perception and Appetite in UAE Foreign and National Security Policy.“ *Royal Institute of International Affairs*, 2020, 4-7.

¹¹⁰ Ibish Hussein, „Warsaw Ministerial Highlights Challenges Facing Anti-Iran Coalition.“ *The Arab Gulf States Institute in Washington*, 2019. <<https://agsiw.org/warsaw-ministerial-highlights-challenges-facing-anti-iran-coalition/>>

¹¹¹ Guido Steinberg, „Regional Power United Arab Emirates: Abu Dhabi Is No Longer Saudi Arabia’s Junior Partner.“ *Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs*, Research Paper 10, 2020.

¹¹² Salisbury, 4-7.

¹¹³ Hussein, 11.

kova su ekstremizmu ir kitais regioniniais iššūkiais. Dabartinis potencialaus Irano branduolinio ginklo keliamas pavojus ir Jungtinių Amerikos Valstijų atsitraukimas iš regiono suteikia dar vieną pagrindą bendradarbiavimui.

Tarptautiniai ekonominiai veiksniai

Kalbant apie tarptautinius ekonominius veiksnius, didžiausią įtaką JAE turi pasaulinės energetikos tendencijos ir ekonominio bendradarbiavimo galimybės su kitomis valstybėmis.

Pasaulinės tendencijos siekiant perėjimo prie atsinaujinančių išteklių kelia problemų Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos regiono šalims, o tarp jų ir JAE, kurios turi pusę pasaulio naftos ir gamtinių dujų išteklių bei kurių ekonomikos yra priklausomos nuo šių išteklių generuojamų pajamų. Tokie pokyčiai reikalauja naujų ekonominio augimo modelių ir ekonominių reformų, diversifikuojant ekonominius sektorius. 2018 m. JAE paskelbė „2030 Abu Dabio ekonominę viziją“ – ekonominę reformų programą, kuria siekiama diversifikuoti ekonomiką, išspręsti jaunimo nedarbo problemas, diversifikuoti BVP augimo šaltinius.¹¹⁴

JAE ekonomika buvo ir tebėra priklausoma nuo jūrų prekybos per Hormūzo sąsiaurį, kuris, kaip parodė devintojo dešimtmečio pabaigos tanklaivių karas, yra labai pažeidžiamas regioninių konfliktų. Šis pažeidžiamumas dar kartą buvo atskleistas 2019 m. gegužės mėn. po daugybės atakų prieš laivus prie JAE krantų, kurias tariamai įvykdė Iranas.¹¹⁵ Todėl JAE itin svarbu užsitikrinti kitų regiono valstybių paramą užtikrinant prekybos kelių saugumą.

JAE užsienio politika atspindi ir jų ekonominius interesus. JAE labai svarbu užsitikrinti ilgalaikius ryšius naftos ir dujų eksportui, užsienio investicijų kryptims ir prekybai, siekiant sustiprinti šalies ekonomiką ir paskatinti diversifikaciją. Tarptautinės ekonomikos dėsniai lemia ir tai, kad pagrindiniai JAE komerciniai partneriai yra šalys, kurios ne tik pačios siekia tų pačių stabilumo ir saugumo garantijų, kaip ir JAE, bet taip pat gali suteikti priemonių šiam tikslui pasiekti, per gynybos ir ginklų pardavimo susitarimus.¹¹⁶ Vienas pagrindinių tokių JAE partnerių yra JAV, tačiau matant JAV atsitraukimą iš regiono, JAE atsigręžimas į Izraelį, kuris pasižymi aukštomis karinės technikos gamybos galimybėmis ir tais pačiais saugumo interesais, atrodo logiškas ir neišvengiamas užsienio politikos sprendimas. Iš ties, didžiulė Izraelio karinių ir technologinių pajėgumų pažanga prisidėjo prie JAE požiūrio į Izraelį pasikeitimo. Izraelis turi bene stipriausius konvencinius ir nekonvencinius karinius pajėgumus AR regione, taip pat yra viena pažangiausių valstybių kibernetinės erdvės srityje.¹¹⁷ Be savo karinių pajėgumų, Izraelis taip pat yra komercinių technologijų lyderis, ypač drėkinimo ir vandens tvarkymo sistemų srityje. Vandens trūkumas yra

¹¹⁴ Simone Tagliapietra, „The impact of the global energy transition on MENA oil and gas producers.“ *Energy Strategy Reviews*, 26, 2019.

¹¹⁵ Salisbury, 9.

¹¹⁶ Abed ir Hellyer, 163.

¹¹⁷ Jonathan H. Ferziger ir Gawdat Bahgat, „Israel’s Growing Ties with the Gulf Arab States.“ *Atlantic Council*, 2020.

didelis iššūkis daugumoje arabų šalių, ypač Persijos įlankos valstybėse. Trumpai tariant, Izraelio pažanga tiek karinių, tiek civilinių technologijų srityje padarė Izraelį patrauklesniu partneriu JAE, siekiantiems gerinti savo nacionalinį saugumą ir ekonominius interesus.

4.3.2. Vidaus veiksniai

Gustavsson'o teoriniame modelyje vidaus politiniai ir ekonominiai veiksniai yra įvardijami, kaip antrasis pokyčio šaltinis, veikiantis lygiagrečiai tarptautinių veiksnių.

Vidaus politiniai veiksniai

Kalbant apie vidaus politinius veiksnius, svarbų vaidmenį JAE sprendimui normalizuoti santykius su Izraeliu, turėjo faktas, kad JAE pilietinė visuomenė neturi jokios įtakos užsienio politikos sprendimams ir juos formuojantiems valdžios atstovams.

JAE sprendimų priėmimo procesas ir politinė įtaka yra sutelkta Federalinėse institucijose ir elito rankose. Tuo tarpu piliečių ir pilietinės visuomenės vaidmuo yra marginalizuotas. Tai ypač akivaizdu nuo Arabų pavasario, po kurio Persijos įlankos monarchijos ėmėsi veiksmų dar labiau konsoliduoti valdžią savo rankose, taip silpnindami pilietinę visuomenę ir jos užuomazgas.¹¹⁸ Tai suskirstė visuomenę į valdantįjį elitą ir subjektų grupę, kurią sudaro visuomenė, kuri neturi įtakos nei šalies valdymui, nei jos turto valdymui, išskyrus pirmosios grupės leidžiamose ribose.¹¹⁹ Nuo 2011 m. atotrūkis tarp režimo ir piliečių nuolat didėja. Emyratų vyriausybė ėmėsi vidaus represijų, slopinant pilietinės visuomenės iniciatyvas, todėl jai neberekia bijoti vidinio pasipriešinimo savo užsienio politikai.¹²⁰ Tai pastebima ir skirtinguose valdžios bei visuomenės požiūriuose į Palestinos-Izraelio konflikto aktualumą. Pastebima, kad visuomenės tarpe Palestinos klausimas išlieka aktualus, priešingai nei valdantiejiems.¹²¹ Taip pat tampa akivaizdu, kad šis požiūrio išsiskyrimas nesukelia didesnių problemų režimui, kaip JAE atveju, kuris nusprendė normalizuoti santykius su Izraeliu.

JAE valdymo modelis apjungia ekonominį atvirumą, tvirtą valdymą bei santykinai pasaulietinę ir liberalią (palyginus su kitomis regiono valstybėmis) socialinę aplinką kartu su uždara politine sistema. Šis modelis leidžia išlaikyti režimo stabilumą, todėl JAE ypač svarbu atmesti bet kokią politinę ar religinę ideologiją, galinčią mesti iššūkį valstybės ir jos vadovų viršenybei.¹²² Viena tokių grėsmių yra Musulmonų brolija ir radikalios islamistinės grupuotės, kurias remia Iranas. Todėl JAE, ypač po 2011 m. įvykusių režimo perversmų kitose AR regiono valstybėse, tapo labai svarbu

¹¹⁸ Yousef Khalifah Al-Yousef, „The United Arab Emirates at a crossroads.” *Contemporary Arab Affairs*, 2013, 6(4), 567-581.

¹¹⁹ Ten pat.

¹²⁰ Steinberg, 27.

¹²¹ Del Sarto, 34.

¹²² Salisbury, 7.

užsitikrinti vidinį režimo saugumą. Režimo išlikimo klausimas tapo kur kas svarbesnis už kitus. Tai leido sustiprinti bendradarbiavimą saugumo srityje su Izraeliu, kuris taip pat kovoja su radikalizmu.

Vidaus ekonominiai veiksniai

Žvelgiant į vidaus ekonominius veiksnius svarbiausiu tampa ekonomikos diversifikavimo aspektas. Vienas iš pagrindinių veiksnių paskatintusių JAE užmegzti oficialius ryšius su Izraeliu ir pagilinti bendradarbiavimą įvairiose srityse, ypač ekonomikos, turizmo, technologijų ir inovacijų srityse, yra tas, kad JAE jau kuris laikas siekia įgyvendinti ekonominę diversifikaciją ir atsiriboti nuo naftos sukurtos ekonominės priklausomybės. 2018 m. Jungtiniai Arabų Emyratai ėmė įgyvendinti ekonomikos diversifikavimo strategiją paremtą 2030 m. ekonomikos diversifikavimo planu. JAE pradėjo plėtoti „turizmo, oro transporto, prekybos, finansinių paslaugų, gamybos ir alternatyvios energijos sektorius.“¹²³

Kaip jau buvo minėta anksčiau, JAE vis dar daugiausia priklauso nuo naftos, kaip pagrindinio pajamų šaltinio, ir kad jos plėtros pastangos per pastaruosius 40 metų iki šiol nesugebėjo sukurti alternatyvų naftai.¹²⁴ Tai reiškia, kad gerovė, kuria naudojasi šios šalies piliečiai, yra netvari ir neperspektyvi, atsižvelgiant į pasaulines tendencijas. JAE atveju reikalingas tvaraus vystymosi tikslas iš esmės yra baigtinių naftos išteklių pavertimo žmogiškaisiais (su reikiamais išteklių ir gebėjimais gaminti prekes ir teikti paslaugas) išteklių procesas.¹²⁵ Ekonomikos diversifikacija ir darbo jėgos perorientavimas. Kita problema su kuria susiduria JAE yra tai, kad tuo pačiu metu pajamų skirtumas tarp skirtingų Emyratų ir toliau auga. Pavyzdžiui, 2007 m. pajamos vienam gyventojui Abu Dabyje buvo šešis kartus didesnės nei Adžmano, o 2000 m. jos buvo tik penkis su puse karto didesnės.¹²⁶

Ekonominė transformacija tęsiasi, tačiau pažeidžiamumas išlieka. Per pastarąjį dešimtmetį valdžios institucijos suaktyvino pastangas diversifikuoti ekonomiką, sėkmingai pozicionuodamos JAE kaip pasaulio prekybos, finansų ir kelionių centrą regione. Nors paslaugų ir prekybos sektorius sudaro du trečdalius BVP, JAE ekonomika ir toliau priklauso nuo naftos ir gamtinių dujų gavybos, kuri yra augimo variklis ir pagrindinis vyriausybės pajamų šaltinis.¹²⁷ Todėl JAE ekonomika išlieka pažeidžiama naftos kainų nepastovumo. Mažėjančių naftos kainų ir paklausos rezultatai gali neigiamai paveikti JAE gebėjimą užtikrinti savo vidaus poreikius, bet taip pat susilpninti JAE vaidmenį regione. Todėl ypač svarbus išlieka ekonomikos diversifikavimas.

¹²³ Alia Alzubair, „The Need for Economic Diversification in the Oil-Dependent Nations of Saudi Arabia, UAE, and Nigeria: Possible Pathways and Outcomes.“, 2021.

¹²⁴ Yousef Khalifah Al-Yousef, 572-573.

¹²⁵ Ten pat.

¹²⁶ Tarptautinis valiutos fondas, „United Arab Emirates: 2009 Article IV Consultation—Staff Report; Public Information Notice; and Statement by the Executive Director for United Arab Emirates.“ *International Monetary Fund*, 2010. <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr1042.pdf>> [Žiūrėta 2022 02 13]

¹²⁷ World Bank „United Arab Emirates“, 2020.

Kitas svarbus aspektas yra tas, kad JAE veikia pagal ekonominės plėtros modelį, kuriuo siekiama įgyvendinti spartų ekonomikos augimą, investuojant į inovacijas ir infrastruktūrą.¹²⁸ Taip pat JAE pripažįsta ir supranta jaunųjų talentų svarbą, ypač jaunos darbo jėgos užimtumo svarbą po Arabų pavasario. Iš ties, norint išvengti jaunosios kartos atsigręžimo į ekstremistines organizacijas, svarbu užtikrinti tvarias jų ateities perspektyvas, išplečiant žmogiškojo kapitalo potencialą. To pasekoje, JAE ieško naujų partnerysčių su regiono šalimis, siekiant spręsti jaunimo nedarbo problemas ir didinti jų kvalifikacijos lygį naujų technologijų amžiui.

4.3.3. Sprendimų priėmėjo, lyderio vaidmuo

Norint turėti įtakos politikai, „šaltinius“ pirmiausia turi suvokti „individualūs sprendimus priimančios asmenys“ ir pagal juos veikti. Iš esmės būtų pageidautina iširti visus procese dalyvaujančius ir sprendimus priimančius asmenis. Tačiau atsižvelgiant į anksčiau aprašytą JAE užsienio politikos kontekstą ir praktinius analizės aspektus, šioje tyrimo dalyje pagrindinis dėmesys bus skiriamas esminiam JAE užsienio politikos formuotojui – Abu Dabio Princui ir *de facto* JAE valdovui Mohammed bin Zayed al-Nahyan. Šiame tyrime teigiama, kad Mohammed bin Zayed al-Nahyan sukūrė pokyčiams palankią aplinką, pats siekdamas reformuoti JAE politiką ir vienas iš tų pokyčių buvo Abraomo susitarimų pasirašymas.

Abu Dabis – didžiausias ir turtingiausias iš Federacijos Emyratų, vis dažniau nustato JAE kryptį vidaus ir užsienio politikos klausimais. Todėl šiandieninė JAE modelio raida daugiausia siejama su Abu Dabio Princo ir *de facto* lyderio Mohammed bin Zayed al-Nahyan asmenybe. Galima būtų teigti, kad jis yra esminis veikėjas formuojant ir vadovaujant besikeičiančiai JAE užsienio ir vidaus politikai. Plačiai pripažįstama, kad MbZ, bent jau pastaruosius 20 metų kuria bendrą JAE politikos kryptį nuoseklumą ir pagrindinę politinę viziją. MbZ užsienio politiką formuoja ir įgyvendina kartu su užsienio reikalų ministru, Abdullah bin Zayed al Nahyan.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, esminė figūra JAE valstybės formavimosi procese – Aukščiausiosios Tarybos Prezidentas, kuris savo asmenyje įkūnija JAE užsienio politiką. Nuo pat JAE įkūrimo nusistovėjo nacionalinis sutarimas ir norma, tiek vidaus, tiek užsienio politikos, kuri atspindi Prezidento stilių ir įsitikinimus. Nuo 1971 m. iki 2004 m. JAE valdęs Prezidentas Zayed bin Sultan al-Nahyan buvo kartinė JAE ir viso Persijos įlankos regiono asmenybė, pagrindinis JAE ir Persijos įlankos šalių tarybos (toliau – PĮŠT) architektas. Kaip liudija artimi šeicho Zayedo draugai ir su juo dirbę valstybės pareigūnai, šeicho požiūrį į užsienio politiką lėmė idealizmo ir pragmatizmo derinys.¹²⁹ Jungtiniuose Arabų Emyratuose jis siekė sukurti arabų valstybingumo modelį, o užsienio

¹²⁸ Robert Mason, „Breaking the mold of small state classification? The broadening influence of United Arab Emirates foreign policy through effective military and bandwagoning strategies.“ *Canadian Foreign Policy Journal*, 2018, 24(1), 95-112.

¹²⁹ Salisbury, 7.

politikoje propaguoti arabų nacionalizmą per daugiašales organizacijas, pavyzdžiui Arabų Lygą ir PĮŠT. Valdant ilgamečiam Abu Dabio valdovui ir pirmajam JAE Prezidentui Zayed bin Sultan al-Nahyan, JAE užsienio politika pasižymėjo susilaikymu nuo didesnio masto kišimosi į regiono reikalus, ji buvo pagrįsta glaudžiais santykiais su Persijos įlankos ir kitomis arabų valstybėmis. Kitas ryškus JAE užsienio politikos bruožas pirmaisiais Federacijos formavimosi dešimtmečiais, buvo įsipareigojimas arabiškumui ir Palestinos klausimui.¹³⁰ Esminiai JAE užsienio politikos pokyčiai prasidėjo dešimtojo dešimtmečio pradžioje, kai vis daugiau valdžios pradėjo tekti jaunajai JAE valdovų kartai. JAE dėmesį pamažu ėmė tolti nuo arabų ir islamo klausimų. Užsienio politika tapo platesnė ir aktyviai įsitraukė į svarbiausius pasaulinės ekonomikos ir tarptautinio valdymo pokyčius, ėmėsi „minkštosios“ ir „kietosios“ galios didinimo, pagilėjo santykiai su JAV.¹³¹

2004 m. prieš mirtį šeichas Zayedas paskyrė MbZ sosto įpėdiniu, kuris turės perimti Abu Dabio valdžią po brolio Khalifa bin Zayed al-Nahyan, kuris 2004 m. po šeicho mirties tapo Abu Dabio valdovu ir JAE Prezidentu. Khalifa anksti patyrė rimtų sveikatos problemų, todėl MbZ perėmė kasdienes reikalus. Nuo 2004 m. gruodžio mėn. jis vadovauja Vykdomajai tarybai, Abu Dabio centrinei sprendimų priėmimo institucijai. Iš šios pozicijos jis paspartino Abu Dabio modernizavimą. MbZ pasisakė už greitus pokyčius Abu Dabyje ir rizikingesnę požiūrį į valstybės išteklių valdymą bei užsienio politiką, ko pasekoje susidūrė su konservatyvesnių šeimos atstovų pasipriešinimu. Nepaisant to, MbZ nuo 2010 m. yra laikomas *de facto* JAE lyderiu, kurio iškilimas paskatino JAE perėjimą prie aktyvesnės ir dažnu atveju ryžtingesnės regioninės politikos.¹³² 2014 metų sausį patyręs insultą, Khalifa pasitraukė iš viešojo gyvenimo, o jo pareigas *de facto* vykdo MbZ.

MbZ išsilavinimą įgijo Maroke ir Jungtinės Karalystės Karališkoje karo akademijoje ir yra apmokytas karo pilotas. MbZ buvo trečiasis šeicho Zayedo sūnus, tačiau pirmasis jo ir Fatimos, kaip manoma mėgstamiausios Zayedo žmonos, kuri dažnai vadinama pirmąja Abu Dabio ponia, sūnus.¹³³ Tiek jis, tiek jo broliai nuo mažens buvo ruošiami valdžiai ir vadinami *Bani Fatima* – Fatimos vaikais.¹³⁴ Pirmąsias vadovavimo pareigas MbZ pradėjo eiti 1993 m. kai buvo paskirtas JAE ginkluotųjų pajėgų štabo viršininku. Jau nuo tada įvyko tam tikri pokyčiai JAE valdžios struktūrose, kai daugelį Prezidento patarėjų, kurie pirmaisiais JAE dešimtmečiais užėmė aukštas pareigas, ėmė pakeisti Bani Fatima.¹³⁵ MbZ buvo laikomas kompetentingu ir patyrusiu lyderiu, kuris iki 2004 m. atliko svarbų vaidmenį gynybos, žvalgybos, užsienio reikalų ir ekonominės politikos srityse ir buvo vienas sėkmingiausių naujos kartos lyderių.¹³⁶

¹³⁰ Vania Carvalho Pinto, „From “Follower” to “Role Model”: the Transformation to the UAE’s International Self-Image.” *Journal of Arabian Studies*, 4(2), 2014, 230.

¹³¹ Ten pat, 234.

¹³² Steinberg, 7.

¹³³ Salisbury, 10.

¹³⁴ Ten pat.

¹³⁵ Ten pat.

¹³⁶ Ten pat.

Nors MbZ tėvas Zayed bin Sultan al-Nahyan Jungtiniuose Arabų Emyratuose siekė sukurti arabų valstybingumo modelį, daugelis stebėtojų mano, kad MbZ kuria kiek kitokį, savo modelį.¹³⁷ MbZ pasikliauja nedideliu kompetentingų ir patikimų patarėjų ratu, kurie ypač prisideda prie politikos formavimo. Tarp šių patarėjų yra keturi MbZ broliai - Abdullah bin Zayed al-Nahyan, Mansour bin Zayed al-Nahyan, Tahnounas bin Zayedas al-Nahyan ir Hazza bin Zayed al-Nahyan. Tarp šių artimo rato patarėjų patenka ir užsienyje dirbantys JAE diplomatai, kurie padeda suprasti galimą sprendimų poveikį užsienio valstybėse. Tarp tokių artimo rato patarėjų yra svarbus JAE užsienio politikos veikėjas, kuris turėjo įtakos derantis tarp JAV ir JAE dėl Abraomo susitarimų – Yousef al-Otaiba, JAE ambasadorius Jungtinėse Amerikos Valstijose. Yousef al-Otaiba yra svarbiausias JAE atstovas Vašingtone, kuris buvo vienas pirmųjų užsienio diplomatų Vašingtone, per JAV Prezidento žentą ir patarėją Jaredą Kushnerį užmezgęs ryšį su Donald. J. Trump administracija.

Taip pat norint suprasti JAE užsienio politiką, reikia suprasti veiksnius, kuriuos sprendimus priimantys asmenys Abu Dabyje suvokia kaip JAE nacionalinius interesus apibrėžiančius veiksnius ir didžiausią prioritetą keliančią riziką vidaus ir regiono saugumui. Didžiausius rūpesčius MbZ ir nesaugumo jausmą regione kelia – Iranas. MbZ, kaip ir jo tėvas, jau seniai baiminosi Irano išpuolio prieš JAE. Remdamasis ilgalaikiais santykiais su sosto įpėdiniu, vienas buvęs aukšto rango Vakarų diplomatas apibūdino jį kaip „apsėstą“ Irano atakos prieš JAE idėjos, kaip galimo atsako už JAV ar Izraelio veiksmus prieš Irano branduolinę programą.¹³⁸ Ši baimė nėra neracionali, MbZ buvo 10 metų, kai 1971 m. Iranas, užgrobė Abu Musą ir Didžiąją bei Mažąją Tunbo salas, likus kelioms dienoms iki oficialaus JAE įkūrimo. Kai MbZ buvo 18 metų, naujoji Teherano vadovybė ragino sukilimus prieš arabų valstybių monarchus. Regioninį nesaugumą padidino 1990 m. Irako invazija į Kuveitą, o 2003 m. įvykusiai JAV vadovaujamai invazijai į Iraką buvo pašalinta savotiška atsvara Iranui. Galima teigti, kad ši patirtis MbZ sukūrė gilų JAE nesaugumo regione jausmą.¹³⁹

Per pastarąjį dešimtmetį JAE vaidmuo AR regione tapo vis ryškesnis ir svarbesnis. JAE ėmė ryžtingiau veikti tarptautinėje arenoje. Nuo karinio išitraukimo į tarptautinių JAV pajėgų dalyvavimą Libijos konflikte, kovoje su ISIS Sirijoje, iki intervencijos Jemene, JAE ėmė vaidinti reikšmingą vaidmenį regione ne tik ekonominėje, diplomatinėje ir politinėje srityse, bet ir kariniu požiūriu.¹⁴⁰ Šis JAE vaidmuo buvo kuriamas ilgą laiką, nuolatos didinant karinę ir strateginę galią, siekiant ginti nacionalinius ir regioninius interesus. Prie tokio JAE virsmo prisidėjo MbZ lyderystė. MbZ yra labai ambicingas ir siekia JAE paversti tarptautinę galią turinčia regionine galia.¹⁴¹ Jis palaiko pasaulinę savo šalies viziją, kuria siekiama paversti JAE dominuojančiu komerciniu ir finansiniu centru,

¹³⁷ Salisbury, 3.

¹³⁸ Ten pat, 13.

¹³⁹ Ten pat.

¹⁴⁰ Hussein.

¹⁴¹ Karam Shahrour, „The evolution of Emirati foreign policy (1971-2020): The unexpected rise of a small state with boundless ambitions.“ Kuwait Program at Sciences Po, 2020, 11.

jungiančiu rytus ir vakarus Vakarų Indijos vandenyne. Šiame pasauliniame kontekste MbZ stengiasi pertvarkyti Artimųjų Rytų politinę tvarką. Jo ambicijos remiasi dviem ramsčiais: ekonominiu liberalizmu, kurį įkūnija Dubajus ir pasaulietišku ultraautoritarizmu, kurį įgyvendina Abu Dabis.¹⁴²

Nors nuo 2011 m. JAE veikia savarankiškiau, tačiau svarbiausios užsienio politikos ir saugumo užtikrintojos išlieka JAV. Net ir nauja, drąsesnė ir savarankiškesnė JAE politika nebūtų įmanoma be JAV paramos. Tai puikiai suprato MbZ. Nors JAE ir JAV santykius temdė Emyratų vadovybės nepasitenkinimas Obamos administracijos politika dėl Arabų pavasario ir Irano. Po prezidento Donald J. Trump inauguracijos santykiai vėl greitai pagerėjo, nes jo administracija, kaip ir JAE, buvo įsipareigojusi vykdyti prieš Irano ambicijoms regione pažaboti nukreiptą užsienio politiką ir laikė JAE vienu svarbiu savo Artimųjų Rytų politikos sąjungininkų. Pats MbZ išvyko į Niujorką susitikti su naujai išrinktu Donald J. Trump ir jo patarėjais. Remiantis spaudos pranešimais, MbZ ir Trump aptarė bendrą poziciją Irano atžvilgiu.¹⁴³ Šie pirmieji asmeniniai kontaktai per ateinančius kelis mėnesius išsivystė į vis glaudesnę Vašingtono ir Abu Dabio bendradarbiavimą bei asmeninį lyderių tarpusavio pasitikėjimą, kuriuo nuo to laiko buvo grindžiamas Trump administracijos ir JAE bendradarbiavimas. Tai įrodė naujas saugumo susitarimas, kurį 2017 m. gegužę patvirtino gynybos sekretorius Jamesas Mattis ir MbZ.¹⁴⁴ Taip pat galima teigti, kad geri Trump ryšiai su MbZ turėjo įtakos palengvinant JAE sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu. JAV galėjo pasiūlyti kelias paskatas, kurios buvo reikalingos MbZ, pavyzdžiui pažadas dėl JAV ginkluotės pardavimus.¹⁴⁵ Dar Donald J. Trump administracijos laiku buvo pasirašytas 23 mlrd. dolerių vertės ginklų pardavimo susitarimas su JAE, į kurį patenka reaktyviniai lėktuvai F-35, „Predator“ bepiločiai orlaiviai ir kita moderniausia ginkluotė bei technika.¹⁴⁶ Prie MbZ sprendimo normalizuoti santykius su Izraeliu prisidėjo ir artėjantys JAV prezidento rinkimai (nebuvo aišku ar pasikeitus Baltųjų rūmų administracijai nepablogės JAE ir JAV santykiai).¹⁴⁷

Iš esmės, JAE sprendimas normalizuoti santykius su Izraeliu buvo pagrįstas MbZ apmąstymais apie naują geopolitinę realybę AR regione ir kylančias grėsmes. Tai lėmė jo noras inicijuoti saugumo bendradarbiavimą su Izraeliu, ypač kibernetinėje srityse, ir noras neprarasti įtakos Baltuosiuose rūmuose.¹⁴⁸ Čia didelį vaidmenį atliko MbZ patikėtinis Yousefa Al-Otaiba, nuo 2008 m. JAE ambasadorius Vašingtone. JAE ambasadoriaus palaikė artimus ryšius ir turėjo prieigą prie JAV

¹⁴² Ten pat, 23.

¹⁴³ Steinberg, 14.

¹⁴⁴ Ten pat.

¹⁴⁵ Jim Zanotti, „Israel: Background and U.S. Relations in Brief.“ *Congressional Research Service*, 2022.

¹⁴⁶ Jennifer Hansler, „Trump administration informs Congress of intent to sell \$23B in arms to UAE.“ *CNN Politics*, 2020. <<https://edition.cnn.com/2020/11/11/politics/uae-arms-sales-formal-notification/index.html>>.

¹⁴⁷ Dazi-Héni, 20.

¹⁴⁸ Ten pat.

Prezidento Trump'o žento Jared'o Kushner'io, kas padėjo įtikinti JAV Prezidentą priimti JAE naratyvą dėl Abraomo susitarimų, kad jais JAE sustabdo Izraelio aneksijos planus.¹⁴⁹

Apibendrinant galima teigti, kad pirmaisiais JAE valstybės gyvavimo dešimtmečiais JAE vykdė gana konservatyvią užsienio ir nacionalinio saugumo politiką, kuri daugiausia buvo grindžiama išlikimo užtikrinimu vidinių ir išorinių grėsmių akivaizdoje. Bene svarbiausias skirtumas tarp federacijos požiūrio į išorės reikalus pirmaisiais valstybės gyvavimo metais ir dabartinės pozicijos yra aiškus naujos kartos lyderių pasitikėjimo savimi ir ambicijų jausmas, taip pat supratimas, kad JAE vis dažniau paliekami vieni susitvarkyti neramumų kamuojamame regione.¹⁵⁰

Nors JAE užsienio politikos tęstinumas ryškus tuo atžvilgiu, kad Prezidento postas visuomet yra Abu Dabio rankose ir tai, kad nuo JAE įkūrimo pradžios valstybę valdė tik du prezidentai – 1971-2004 m. valdė Zayed bin Sultan al-Nahyan ir nuo valdo 2004 m. Khalifa bin Zayed al-Nahyan, nors kaip minėta anksčiau, *de facto* JAE valdo Mohammed bin Zayed al-Nahyan. Tai turėtų leisti daryti prielaidą apie užsienio politikos pastovumą, tačiau pasikeitus lyderiui pasikeičia ir valdymo stilius. Iš tiesų, lyderio pasikeitimas turėjo įtakos požiūrio į santykius su Izraeliu pasikeitimui. XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje ėmė keistis daugelio Persijos įlankos valstybių valdovai – valstybes įkūrusius valdovus, pradininkus ėmė keisti jauni jų įpėdiniai. Jaunųjų lyderių karta pasižymėjo kitokiu požiūriu į regiono geopolitinius veiksnius, kitokiu požiūriu į valstybės valdymą ir pamažu ėmė įgyvendinti politines reformas vidaus ir užsienio reikaluose.¹⁵¹

4.3.4. Jungtinių Arabų Emyratų sprendimų priėmimo procesas

Kaip buvo aptarta anksčiau Abu Dabis nuo pat Federacijos įkūrimo pradžios turėjo daugiausiai įtakos iš visų sąjungą sudarančių Emyratų. Abu Dabis, turėdamas didžiausius naftos rezervus buvo atsakingas už didžiąją dalį JAE biudžeto ir tai turėjo tiesioginės įtakos jo pozicijai Federacijoje. Tačiau šiuo atžvilgiu su Abu Dabiu sėkmingai konkuravo ir vienodomis sąlygomis veikė antras turtingiausias Federacijos Emyratas – Dubajus. Dubajus, kuris 2000-aisiais išsivystė kaip pagrindinis prekybos centras, šiuo laikotarpiu taip pat pradėjo siekti labiau nepriklausomo užsienio politikos kurso, vadovaujamas Dubajaus sosto įpėdinio, o vėliau, nuo 2006 m., valdovo Mohammed bin Rashid al-Maktoum.¹⁵² Dubajus buvo laikomas balansuojančia jėga Abu Dabio vykdomai politikai.

Sėkmingas Dubajaus ekonominis vystymasis baigėsi 2009 m. po 2008 m. finansinės krizės, kuri skaudžiai paveikė Dubajaus ekonomiką ir šis sukaupė 80 mlrd. JAV dolerių skolą.¹⁵³ Nuo susidariusios skolos naštos Dubajų išgelbėjo Abu Dabis, kas dar labiau pakreipė jėgų pusiausvyrą

¹⁴⁹ Ten pat, 10.

¹⁵⁰ Salisbury, 15.

¹⁵¹ Ulrichsen, „Israel and the Arab Gulf States: Drivers and Directions of Change.“, 26.

¹⁵² Salisbury, 9.

¹⁵³ Steinberg, 10.

Abu Dabio pusėn. Taigi po 2008 m. pasaulinės finansinės krizės įvyko vidiniai JAE galios poslinkiai po kurių Dubajus prarado anksčiau sukauptą įtaką, o Abu Dabis ėmė absoliučiai dominuoti JAE sprendimų priėmimo procesuose.¹⁵⁴

Šia pagerėjusia Abu Dabio padėtimi JAE pasinaudojo ir MbZ, jis dar labiau centralizavo valdžią ir sprendimų priėmimą Abu Dabyje užsienio ir saugumo politikos klausimais. MbZ sutelkė valdžią kai kurių savo artimiausių giminaičių rankose. Visi penki jo broliai užima kertines valdžios pozicijas: Abdullah bin Zayed al-Nahyan, JAE užsienio reikalų ministras; Hazza bin Zayed al-Nahyan, Abu Dabio vykdamosios tarybos (Emyrato valdymo organo) pirmininko pavaduotojas; Nacionalinio saugumo patarėjas Tahnounas bin Zayedas al-Nahyanas; Hamdanas bin Zayedas al-Nahyanas, valdovo atstovas vakariniame Abu Dabio regione; ir Mansour bin Zayed al-Nahyan, Prezidento reikalų ministras ir JAE ministro pirmininko pavaduotojas.¹⁵⁵ Be to, MbZ sūnus Khalid bin Mohammed al-Nahyan 2017 m. pradžioje buvo paskirtas patarėjo nacionalinio saugumo klausimais pavaduotoju ir, atrodo, yra ruošiamas aukštesnio lygio vadovo pareigoms ateityje užimti.¹⁵⁶

Akivaizdu, kad vienas pagrindinių JAE sprendimų priėmimo bruožų yra tas, kad šiame procese dalyvaujančių žmonių skaičius yra labai mažas ir gana homogeniškas. Jau minėta lyderių kartų kaita tiek Federalinės valdžios, tiek kituose valstybės valdymo sluoksniuose lėmė tam tikrus pokyčius formuojant JAE užsienio politiką. Pirmosios JAE kartos lyderiai rėmėsi konsultaciniu, apgalvotu ir apskaičiuotu sprendimų priėmimo procesu, kuris įtraukė platų spektrą nuomonių, tuo tarpu jaunesnė JAE lyderių karta yra linkusi į reformas, agresyvesnį ir greitesnį sprendimų priėmimo modelį, kuriame veikia mažas kiekis sprendimų priėmėjų.¹⁵⁷ MbZ įkūniją naują sprendimų priėmimo modelį. O atsižvelgiant į MbZ svarbą šiandienos sprendimų priėmimo procese, JAE užsienio politika didžiąja dalimi yra tiesioginis jo asmenybės ir pasaulėžiūros produktas.¹⁵⁸

4.3.5. Krizinė situacija

JAE sprendimas normalizuoti santykius su Izraeliu vyko neramiame kontekste. AR regione brendo kelios krizės. Pirmiausiai, įtampa tvyrojo nuo 2019 m. spalio, kai Izraelio ministras pirmininkas Benjaminas Netanyahu pareiškė, kad Izraelis ruošiasi aneksuoti likusią dalį Vakarų Kranto teritorijos ir kad tokie planai buvo ruošiami Kneseto balsavimui 2020 m. liepos mėn.¹⁵⁹ Į šiuos Izraelio planus sureagavo JAE ambasadorius Yusuf al-Otaiba ir pasinaudodamas gerais ryšiais su JAV Prezidento Trump'o administracija, užmezgė dialogą su JAV Prezidento patarėju Jared'u

¹⁵⁴ Ten pat, 7-8.

¹⁵⁵ Hussein, 9-10.

¹⁵⁶ Ten pat, 9.

¹⁵⁷ Shahrour, 17.

¹⁵⁸ Ten pat, 11.

¹⁵⁹ Zanotti, 16.

Kushner'iu bei Izraelio atstovais, siekdamas įtikinti, kad glaudesni ryšiai tarp Izraelio ir arabų valstybių būtų įmanomi, jei Izraelis susilaikytų nuo tolesnės Vakarų Kranto teritorijų aneksijos.¹⁶⁰ Kai kurie JAE atstovai tvirtina, kad būtent JAE atitolino Izraelio okupacijos Vakarų Kranto teritorijose planus ir leido išsaugoti derybų dėl Palestinos valstybės perspektyvas.¹⁶¹ Pats ambasadorius Yusuf al-Otaiba teigia, kad JAE vykdėme tylią diplomatiją ir siuntė labai aiškius signalus Izraeliui, kad JAE padėtų pakeisti Izraelio ir arabų valstybių dinamiką.¹⁶² JAE siekė tapti jungtimi tarp Izraelio ir AR regionu valstybių. Tokioje situacijoje JAE naudojo morkas, paskatos Izraeliui, siekdami sustabdyti aneksijos planus. Svarbu yra ir tai, kad ambasadorius pripažįstą santykių normalizavimo naudą patiems JAE. Jo teigimu, turėdami dvi pajėgiausias regiono karines pajėgas, bendrus saugumo interesus ir tvirtus santykius su JAV, JAE ir Izraelis galėtų užmegzti glaudžius ir abipusiškai naudingus ryšius, išplėsti verslo ir finansiniai ryšiai gali paspartinti augimą ir stabilumą Vidurio Rytuose.¹⁶³ Tuo tarpu aneksija neabejotinai sugriautų Izraelio siekius pagerinti saugumą, ekonominius ir kultūrinius ryšius su arabų pasauliu ir JAE.

Kita krizinė situacija, paskatinusi JAE sunerinti dėl savo saugumo ir ieškoti naujų saugumo garantų, buvo 2019 m. pabaigoje – 2020 m. pradžioje pablogėjusi situacija tarp JAV ir Irano. Situacija eskalavosi po to, kai 2019 m. gruodžio 27 d. raketos pataikė į JAV karinę bazę Irake, netoli Kirkuko, kur žuvo amerikietis, civilis rangovas.¹⁶⁴ Ataką įvykdė Irano remiama Kataib Hezbollah milicijos grupė. Vėliau, gruodžio 31 d., pro-iranietiškai nusiteikta protestuotojai, remiami daugelio tos pačios milicijos narių, įsiveržė į Amerikos ambasados kompleksą Bagdade ir ją padegė.¹⁶⁵ Į šiuos veiksmus JAV Prezidentas Trump'as atsakė 2020 m. sausio 3 d. drono ataka Irake, Bagdado oro uoste, per kurią buvo nužudytas Irano Revoliucijos sargų gvardijos generolas Qassem Suleimani. Tai viena įtakingiausių asmenybių Irane. Po šių incidentų kilo grėsmė karui regione. JAE suprato, kad labiausiai nuo to nukentėtų JAV sąjungininkai regione, o tame tarpe ir JAE. Ypač atsižvelgiant į vis mažėjantį JAV buvimą regione. Prie įtampos regione prisidėjo ir Trump'o administracijos „maksimalaus spaudimo“ kampanija nukreipta prieš Iraną.¹⁶⁶ Tvyrant JAV ir Irano santykių įtampai, kuri galėjo privesti prie karo, Libano Hezbollah lyderis Hassan Nasrallah paklausė: „Kas liks iš JAE stiklinių

¹⁶⁰ Kenneth Katzman, „Israel-UAE Normalization and Suspension of West Bank Annexation“, *Congressional Research Service*, 2020.

¹⁶¹ Ten pat.

¹⁶² Ambasadorius Al Otaiba „Op-Ed: Aneksija bus rimta kliūtis geresniems santykiams su arabų pasauliu“, 2020 m. birželio 11 d. <<https://www.uae-embassy.org/news/ambassador-al-otaiba-op-ed-annexation-will-be-serious-setback-better-relations-arab-world-0>> [2022 01 15]

¹⁶³ Ten pat.

¹⁶⁴ Peter Baker, Ronen Bergman, David D. Kirkpatrick, Julian E. Barnes ir Alissa J. Rubin, „Seven Days in January: How Trump Pushed U.S. and Iran to the Brink of War“ *The New York Times*, 2020. <<https://www.nytimes.com/2020/01/11/us/politics/iran-trump.html>>

¹⁶⁵ Ten pat.

¹⁶⁶ Kenneth Katzman, „U.S.-Iran Tensions Escalate“, *Congressional Research Service*, 2019.

bokštų, jei prasidės karas su Iranu?“¹⁶⁷ Tokios grėsmės akivaizdoje, JAE ėmėsi de-eskaluoti situaciją ir pradėjo įsitraukti į diskusijas su Iranu. 2020 m. rugpjūtį JAE jūrų saugumo pareigūnai lankėsi Irane, kur vyko pirmosios dvišalės saugumo derybos nuo 2013 m.¹⁶⁸

Tokiame krizių kontekste ir atsižvelgiant į kintančią geopolitinę situaciją regione, su vis mažėjančiu JAV buvimu ir didėjančia Irano įtaka regione, JAE privalėjo koreguoti savo vykdomą politiką, kad užsitikrintų kuo didesnę saugumą. Šiame kontekste, santykių normalizavimas su Izraeliu pasirodė palanki proga parodyti išaugusį JAE vaidmenį regione ir sukurti papildomas saugumo garantijas.

4.4. Ar (ne)pasitvirtino tyrimo hipotezės? Tyrimo rezultatai ir ginamojo teiginio įrodymai.

Šiame tyrime buvo siekiama atskleisti pagrindinius veiksnius turėjusius įtakos JAE sprendimui normalizuoti santykius su Izraeliu. Remiantis užsienio politikos kaitos teoriniu pagrindu buvo iškeltos ir analizės metu patikrintos trys tyrimo hipotezės.

H1 nurodė, kad Jungtinių Arabų Emyratų sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu paskatino tarptautiniai veiksniai ir vidaus veiksniai. Ši hipotezė pasitvirtino. Tačiau atlikus analizę tampa aišku, kad tarptautiniai veiksniai turėjo kur kas daugiau įtakos nei vidaus veiksniai. Tokią prielaidą leidžia daryti faktas, kad per pastaruosius dešimt metų tarptautinių politinių ir ekonominių faktorių, veikiančių JAE užsienio politiką buvo kur kas daugiau ir jie turėjo lemiamos įtakos. Svarbiausi tarptautiniai veiksniai lėmę JAE užsienio politikos pokytį buvo saugumo situacijos AR regione pokyčiai – Irano įtakos ir keliamos grėsmės padidėjimas, JAV atsitraukimas iš regiono, Arabų pavasario padariniai ir bendras Izraelio-Palestinos konflikto klausimo svarbos sumažėjimas arabų šalių užsienio politikos kontekste. Tuo tarpu vidaus veiksniai, ypač politiniai nėra tokie ryškūs, nes JAE autoritarinis režimas yra konsolidavęs valdžią į kelių lyderių rankas, kurie nevaržomi visuomenės nuomonės ir iš to kylančių pasekmių gali laisvai formuoti užsienio politiką. Kiek susiję yra tarptautiniai ekonominiai ir vidaus ekonominiai veiksniai tuo atžvilgiu, kad pasaulinės tendencijos judančios link atsinaujinančių energetinių šaltinių skatina ir spartina permainų poreikį JAE ekonomikoje. Tokios paskatos diversifikuoti ekonomiką ir adaptuoti darbo rinką naujoms ekonomikos sritims reikalauja naujų investicijų ir technologijų. Atsižvelgiant į tai, kad Izraelis yra viena labiausiai pažengusių AR valstybių šiais klausimais, santykių normalizavimas ir to pasekoje atsiradęs glaudesnis bendradarbiavimas technologijų, inovacijų ir finansų srityje, leis JAE greičiau diversifikuoti savo ekonomiką ir darbo rinką.

¹⁶⁷ Kenneth Katzman, „The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy.“ *Congressional Research Service*, 2021.

¹⁶⁸ Ten pat.

H2 nurodė, kad lyderio vaidmuo buvo svarbus veiksnys leidęs įgyvendinti tarptautinių ir vidaus veiksmų paskatintą Jungtinių Arabų Emyratų sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu. Be jokios abejonės JAE sprendime didelį vaidmenį atliko MbZ ir kiti JAE sprendimų priėmėjai esantys patikimiausi MbZ sąjungininkai. MbZ sprendimui įtaką padarė tarptautiniai politiniai veiksniai – Irano grėsmės padidėjimas, JAV atsitraukimas iš AR regiono bei siekis išplėsti ir sustiprinti JAE įtaką regione.

H3 nurodė, kad lyderiui palankios sprendimų priėmimo proceso sąlygos leido įgyvendinti Jungtinių Arabų Emyratų sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu. Ši hipotezė taip pat pasitvirtino. Tyrime buvo parodyta, kaip vidiniai galios svertai susikoncentravo Abu Dabio, o tuo pačiu ir MbZ rankose, kas sudarė palankias sąlygas be jokių kliūčių priimti užsienio politikos sprendimus.

Kitas šio tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti kokio lygio pokytis įvyko JAE užsienio politikoje Izraelio atžvilgiu. Akivaizdu, kad pagrindinis tikslas JAE užsienio politikoje Izraelio atžvilgiu išliko nepakitęs, pakito tik JAE priemonės ir užsienio politikos mastas. Tai matyti iš JAE – Izraelio santykių nuo 1971 m. iki Abraomo susitarimų konteksto. Ilgą laiką JAE taikė tokias priemones, kaip izoliavimas, taikė lazdų metodą. Tačiau vėliau JAE ėmė glaudžiau bendradarbiauti su Izraeliu nacionalinio intereso srityse bei pasitelkė daugiau priemonių vykdant užsienio politiką Izraelio atžvilgiu, kurios dabar apima ir diplomatinius įrankius. Ėmė taikyti morkų metodus. Tikslas nepasikeitė, kaip ir anksčiau, taip ir dabar JAE siekia paveikti Izraelį, kad šis su Palestina pasiektų dviejų valstybių sprendimą. Taigi JAE politikoje įvyko antro lygio pokytis – programos pokytis. Apie nepasikėtusį JAE užsienio politikos tikslą byloja ir JAE valdžios atstovų pasisakymai. Pavyzdžiui 77 Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos metu pasakytoje kalboje, Khalifa Shaheen Almarar, JAE valstybės ministras, paminėjo Abraomo susitarimų atneštą naudą didesniajam stabilumui ir taikai regione. Tačiau taip pat paminėjo ir JAE palaikymą dviejų valstybių sprendimui, su Palestinos sostine Jeruzalėje, laikantis JT rezoliucijų ir Arabų taikos iniciatyvos.¹⁶⁹ Tai parodo, kad JAE tikslas yra nepasikeitęs, pasikeitė tik priemonės ir jų mastas.

Taip pat, iš esmės, būtų galima teigti, kad JAE sprendimas normalizuoti santykius su Izraeliu atitinka pagrindinius JAE užsienio politikos tikslus ir nacionalinius interesus, kuriems siekti ir valstybės gerovei užsitikrinti ir yra pasitelkiama užsienio politika. JAE normalizavus santykius su Izraeliu atsivėrė daugiau ekonominių galimybių.¹⁷⁰ Šalys pradėjo glaudžiau bendradarbiauti komercijos, naftos pramonės, aukštųjų technologijų, turizmo srityse, o neseniai pasirašė ir laisvosios

¹⁶⁹ 77th United Nations General Assembly, 2021. <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/265/71/PDF/N2126571.pdf?OpenElement>>

¹⁷⁰ Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between The United Arab Emirates and The State Of Israel. 15 September 2020. <https://2017-2021.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/UAE_Israel-treaty-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf>

prekybos susitarimą, kuris turėtų prisidėti ne tik didinant prekybos ir komercinius ryšius tarp valstybių, bet ir skatinant mažo ir vidutinio verslo kūrimąsi.¹⁷¹

Šio tyrimo ginamasis teiginys nurodė, kad iki 2020 m. vasaros nustojo egzistuoti tarptautinės ir vidaus sąlygos, kuriomis ilgą laiką buvo grindžiama Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politika santykių normalizavimo su Izraeliu klausimu. Pasikeitė geopolitinis kontekstas ir situacija Artimųjų Rytų regione, kuriai lig tol buvo pritaikyta JAE politika. Todėl buvo galima pakeisti užsienio politiką Izraelio atžvilgiu. Taip pat šiems pokyčiams palankias sąlygas sudarė nauja JAE lyderių karta, kuri veikiama Artimųjų Rytų regione įvykusių pokyčių ir kylančių krizių nusprendė priimti sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu. Šiame darbe atliktas tyrimas, paremtas užsienio politikos kaitos teoriniu modeliu, leido atskleisti esminius tarptautinius veiksnys, kurie paskatino JAE užsienio politikos Izraelio atžvilgiu pokyčio procesą. Taip pat padėjo įrodyti, kad MbZ, kaip JAE lyderio vaidmuo buvo kertinis veiksnys, kuris leido pokyčiams realizuotis JAE sprendimų priėmimo procese.

¹⁷¹ Reuters, „Israel, UAE finalise 'milestone' free trade deal.“ Reuters, 2022. <<https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-says-uae-free-trade-deal-reached-2022-04-01/>>

Išvados

Šio magistro darbo tikslas buvo išanalizuoti Jungtinių Arabų Emyratų sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu ir atskleisti jį lėmusius bei įgalinusius veiksnius. Remiantis Jakob Gustavsson'o užsienio politikos kaitos teoriniu modeliu ir jo prielaidomis buvo siekiama atskleisti ar šį JAE sprendimą galima laikyti užsienio politikos pokyčiu ir jei taip, kokio lygio pokytis, remiantis Hermann'o pasiūlyta tipologija, tai yra. Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šiame darbe nebuvo siekiama išanalizuoti visos JAE užsienio politikos ir jos kaitos ar stabilumo procesų nuo pat JAE valstybės įkūrimo. Šiame darbe dėmesys buvo skiriamas vienai konkrečiai JAE užsienio politikai, t. y. politikai Izraelio valstybės atžvilgiu. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šiame darbe buvo siekiama parodyti, kad užsienio politikos pokyčiai vyksta nuolatos, jie yra inkrementiniai arba staigūs, tačiau ne visi iškart pastebimi ar laikomi pokyčiais. Dažnai galvojama, kad užsienio politikos pokytis yra akivaizdus valstybės pozicijos pasikeitimas, kai nebelieka anksčiau vykdytos politikos bruožų. Taip tikrai nėra, ką parodo ir Hermann'o pasiūlyta keturių užsienio politikos pokyčio lygių tipologija.

Naudojantis Gustavsson'o teoriniu modeliu buvo išsikeltos tyrimo hipotezės ir atlikta Jungtinių Arabų Emyratų užsienio politikos Izraelio atžvilgiu kaitos analizė, kuri leido pasiekti kelis tikslus. Pirmiausia, buvo prisidėta užpildant šia tema egzistuojančią spragą – JAE užsienio politikos kaitos tyrimų atžvilgiu. Taip pat buvo pasitelktas teorinis modelis (dažniausiai taikomas Vakarų valstybių analizei) ir pritaikytas Artimųjų Rytų kontekste, kas tam tikra prasme suteikia pagrindą šio teorinio modelio aiškinamajai galiai. Toliau buvo atsakyta į pagrindinį ir gretutinius tyrimo klausimus. Nustatyta, kad JAE sprendimą normalizuoti santykius su Izraeliu galima laikyti užsienio politikos pokyčiu ir remiantis Hermann'u identifikuoti tai, kaip antro lygio – programos pokytį. Taip pat buvo nustatyti pagrindiniai tarptautiniai ir vidaus veiksniai, kurie paskatino JAE vykdomos užsienio politikos pokyčius Izraelio klausimu. Taip pat buvo nustatyti pagrindiniai JAE užsienio politikos veikėjai ir sprendimų priėmimo proceso ypatumai, kurie palengvino sprendimo dėl pokyčio priėmimą. Atlikus tyrimą ir pasiekus visus išsikeltus tikslus, prieitos kelios išvados.

1. Pirmiausia, Gustavsson'o teorinis modelis leidžia paaiškinti užsienio politikos sprendimus, pažvelgti į jų realizavimo procesą ir identifikuoti pokyčio mastą.
2. Tyrimas atskleidė, kad santykiai tarp JAE ir Izraelio egzistavo ir anksčiau, tik jie buvo neoficialūs ir riboto masto. Tuo tarpu po Abraomo susitarimų pasirašymo šie santykiai tapo kur kas glaudesni. Taip pat institucionalizuoti santykiai tarp Izraelio ir vis didesnio skaičiaus arabų valstybių, kurios nėra artimiausios Izraelio kaimynės, rodo regioninės tvarkos pasikeitimą. JAE užsienio politikos ir santykių su Izraeliu konteksto apžvalga rodo, kad ilgą laiką, nuo JAE įkūrimo pradžios, požiūris į tarptautinius reikalus buvo gana siauras, daugiausiai dėmesio buvo skiriama Persijos įlankos regionui. Tačiau besikeičiant

tarptautiniai aplinkai AR regione, pamažu ėmė keistis ir JAE užsienio politikos bruožai bei vaidmuo regione. Politiniai horizontai ir galia išsiplėtė ir atsirado bendrų saugumo interesų su Izraeliu.

3. JAE valdžia reaguoja į pokyčius platesniame Artimųjų Rytų regione ir prisitaiko, kad užtikrintų JAE saugumą ir nacionalinius interesus. Todėl besikeičiant situacijai keičiasi požiūris į ilgai vykdytą užsienio politiką. JAE užsienio reikalų ministras teigė, kad AR regione tvyrant suirutei ir šimtmečius trunkančiai nesantaikai, JAE ir Izraelis pasirinko diplomatijos ir bendradarbiavimo kelią, kaip tinkamiausią būdą kylantiems iššūkiams įveikti.¹⁷²
4. Taip pat analizė atskleidė, kad JAE užsienio politika šiuo metu yra pagrįsta pragmatišku regioninių ir tarptautinių reikalų vertinimu, kuris yra svarbesnis už ideologinius ar istorinius sumetimus. Daugeliui aukšto rango JAE užsienio ir saugumo politikos formuotojų svarbiausias užsienio politikos tikslas – kova su radikalizmu ir Irano įtakos didėjimu regione, o pastaruosiu metu – strateginių partnerysčių kūrimas su kaimyninėmis valstybėmis, kurios taip pat jaučia tas pačias grėsmes.

Galiausiai, apibendrinant, svarbu pastebėti, kad Gustavsson'o teorinis modelis leido ne tik identifikuoti veiksnius lėmusius JAE užsienio politikos sprendimą, bet ir nustatyti užsienio politikos pokyčio lygį. Deja, šiame tyrime nebuvo paliesta Gustavsson'o teorinio modelio prielaida, kad pokyčiai vyksta cikliška, t. y. įvykę pokyčiai grįžtamoju ryšiu inicijuoja naujus pokyčius. Iš to kyla kelios rekomendacijos tolesniems tyrimams – išsamesnei analizei, įtraukiančiai grįžtamojo ryšio elementą, atlikti reikėtų, kad po Abraomo susitarimų pasirašymo būtų praėję daugiau laiko. Tai leistų geriau įvertinti JAE sprendimo normalizuoti santykius su Izraeliu poveikį tarptautiniams ir vidaus veiksniams, kurie savo ruožtu ir paskatino šį pokytį. Taip pat šiame darbe dėl tyrimo apimties ribotumo nebuvo siekiama išnagrinėti JAE užsienio politikos pokyčio padarinių ir įvertinti jų poveikio. Tai būtų vienas pasiūlymų tolesniems tyrimams, siekiantiems analizuoti JAE užsienio politikos Izraelio atžvilgiu pokyčių padarinius.

¹⁷² Abdullah bin Zayed Al Nahyan, „Peace. Shalom. Salaam“ *The Wallstreet Journal*, 2020 m. rugsėjo 17 d. <https://www.wsj.com/articles/peace-shalom-salaam-11600127046?st=kaoyzclng7frapc&reflink=article_copyURL_share>

Literatūros sąrašas

- Abed, Ibrahim, ir Peter Hellyer (sud.), *United Arab Emirates: a new perspective*. Trident Press Ltd, 2001.
- Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between The United Arab Emirates and The State Of Israel. 15 September 2020. <https://2017-2021.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/UAE_Israel-treaty-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf> [Žiūrėta 2021 12 10]
- Al Ketbi, Ebtessam, „Contemporary Shifts in UAE Foreign Policy: From the Liberation of Kuwait to the Abraham Accords.“ *Israel Journal of Foreign Affairs*, 14(3), 2020, 391-398.
- Alzubair, Alia. „The Need for Economic Diversification in the Oil-Dependent Nations of Saudi Arabia, UAE, and Nigeria: Possible Pathways and Outcomes.“, 2021.
- Ambassadorius Al Otaiba „Op-Ed: Aneksija bus rimta kliūtis geresniems santykiams su arabų pasauliu“, 2020 m. birželio 11 d. <<https://www.uae-embassy.org/news/ambassador-al-otaiba-op-ed-annexation-will-be-serious-setback-better-relations-arab-world-0>> [2022 01 15]
- BBC News, „Israel PM Netanyahu vows to annex occupied Jordan Valley“ BBC, 2019. <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49655226>> [Žiūrėta 2022 02 18]
- Baker, Peter, Ronen Bergman, David D. Kirkpatrick, Julian E. Barnes ir Alissa J. Rubin, „Seven Days in January: How Trump Pushed U.S. and Iran to the Brink of War“ The New York Times, 2020. <<https://www.nytimes.com/2020/01/11/us/politics/iran-trump.html>>
- Blavoukos, Spyros ir Dimitris Bourantonis, „Identifying parameters of foreign policy change: An eclectic approach.“ *Cooperation and Conflict* 49(4), 2014, 483-500.
- Carlsnaes, Walter. *Ideology and Foreign Policy: Problems of Comparative Conceptualization*. Basil Blackwell: 1987.
- Carlsnaes, Walter, „On analysing the dynamics of foreign policy change: A critique and reconceptualization.“ *Cooperation and Conflict*, 28(1), 1993, 5-30.
- Cohen, C. ir Harris, S., „Foreign Policy.“ Kn. F. I. Greenstein ir N. Polsby (Sud.), *Handbook of Political Science, Vol. 7: Strategies of Inquiry*, 89-111, 1975.
- Dazi-Héni, Fatiha, „The Gulf States and Israel after the Abraham Accords.“ *Arab Reform Initiative*, 2020.
- Del Sarto, Raffaella A., Helle Malmvig ir Eduard Soler i Lecha, „Interregnum: The regional order in the Middle East and North Africa after 2011.“ *Middle East and North Africa Regional Architecture: Mapping Geopolitical Shifts, Regional Order and Domestic Transformations*, 2019.
- El-Dessouki, Ayman ir Ola Rafik Mansour, „Small states and strategic hedging: the United Arab Emirates’ policy towards Iran.“ *Review of Economics and Political Science*, 2019.

- Ferziger, Jonathan H. ir Gawdat Bahgat, „Israel’s Growing Ties with the Gulf Arab States.“ *Atlantic Council*, 2020.
- GDP per capita, World ranking, <<https://www.worldometers.info/gdp/gdp-per-capita/>> [Žiūrėta 2022 02 18]
- Goldmann, Kjell, „Change and Stability in Foreign Policy: Detente as a Problem of Stabilization.“ *World Politics*, 34(2), 1982, 230-266.
- Guez, Jack, „UAE inaugurates Israel embassy after normalisation deal“ *Aljazeera*, 2021. <<https://www.aljazeera.com/news/2021/7/14/uae-inaugurates-israel-embassy-after-normalisation-deal>> [Žiūrėta 2022 02 18]
- Gustavsson, Jakob, „How should we study foreign policy change?“ *Cooperation and Conflict* 34(1), 1999, 73-95.
- Hagar Shezaf, Rori Donaghy, *Israel eyes improved ties with Gulf states after ‘foothold’ gained in UAE*. Middle East Eye, 2016. <<https://www.middleeasteye.net/fr/news/israel-eyes-improved-gulf-states-relationship-ties-flourish-uae-895004700>> [Žiūrėta 2022 02 18]
- Hansler, Jennifer, „Trump administration informs Congress of intent to sell \$23B in arms to UAE.“ CNN Politics, 2020. <<https://edition.cnn.com/2020/11/11/politics/uae-arms-sales-formal-notification/index.html>>.
- Hermann, Charles F., „Changing Course: When Governments Choose to Redirect Foreign Policy“ *International Studies Quarterly*, 34(1), 1990, 3-21.
- Holsti, Kalevi J. *Why Nations Realign. Foreign Policy Restructuring in the Postwar World*. London: George Allen and Unwin, 1982.
- Hussein, Ibish, „Warsaw Ministerial Highlights Challenges Facing Anti-Iran Coalition.“ *The Arab Gulf States Institute in Washington*, 2019. <<https://agsiw.org/warsaw-ministerial-highlights-challenges-facing-anti-iran-coalition/>>
- Yousef Khalifah, Al-Yousef, „The United Arab Emirates at a crossroads.“ *Contemporary Arab Affairs*, 2013, 6(4), 567-581.
- Jungtinių Arabų Emyratų federalinis įstatymas Nr. 45 „Dėl Užsienio reikalų ministerijos reglamento“ <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]
- Jungtinių Arabų Emyratų Konstitucija, 120 str. <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]
- Jungtinių Arabų Emyratų Konstitucija, 45 str. <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]
- Jungtinių Arabų Emyratų Konstitucija, 49 str. <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]

- Jungtinių Arabų Emyratų Konstitucija, 12 str. <<https://elaws.moj.gov.ae/English.aspx?val=EL1>> [Žiūrėta 2022 02 15]
- Jungtinių Arabų Emyratų Teisingumo ministerija, <<https://www.moj.gov.ae/en/home.aspx>> [Žiūrėta 2022 01 12]
- Jungtinių Arabų Emyratų Užsienio reikalų ir tarptautinio bendradarbiavimo ministerija, Užsienio reikalų ministerijos strategija 2017-2022 m. <<https://www.mofaic.gov.ae/en/The-Ministry/The-Strategy>> [Žiūrėta 2022 02 15]
- Kalyal, Amber Jameel, „Israel and the Arab Boycott.“ *Strategic Studies*, 21(1), 2001, 167-193.
- Katzman, Kenneth, „Israel-UAE Normalization and Suspension of West Bank Annexation“, *Congressional Research Service*, 2020.
- Katzman, Kenneth, „U.S.-Iran Tensions Escalate“, *Congressional Research Service*, 2019.
- Katzman, Kenneth, „The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy.“ *Congressional Research Service*, 2021.
- Kingdon, John W., „How do issues get on public policy agendas.“ *Sociology and the public agenda*, 8 (1), 1993, 40-53.
- Krane, Jim. *Dubai: The story of the world's fastest city*. Atlantic Books Ltd, 2009, 172-174.
- Land for peace principle <<https://archive.unescwa.org/land-peace-principle>> [Žiūrėta 2022 01 12]
- Mason Robert, „Breaking the mold of small state classification? The broadening influence of United Arab Emirates foreign policy through effective military and bandwagoning strategies.“ *Canadian Foreign Policy Journal*, 2018, 24(1), 95-112.
- Munich Security Report 2020 „Westlessness.“ Munich Security Conference, 2020.
- Oil & Gas Journal, „Worldwide Reserves.“ January 1, 2020.
- Pinto, Vania Carvalho, „From “Follower” to “Role Model”: the Transformation to the UAE’s International Self-Image.“ *Journal of Arabian Studies*, 4(2), 2014, 230.
- Population, total - United Arab Emirates, 2021 <<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=AE>> [Žiūrėta 2022 01 17]
- Prof. Dr Eric Canal Forgues Alter ir Dr N. Janardhan, „Abraham Accords: Legal Interpretation and Scope for Collaboration with Asia.“ *Emirates Diplomatic Academy*, 2021.
- Reuters, „Israel, UAE finalise 'milestone' free trade deal.“ Reuters, 2022. <<https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-says-uae-free-trade-deal-reached-2022-04-01/>>
- Rynhold, Jonathan, „Cultural shift and foreign policy change: Israel and the making of the Oslo Accords.“ *Cooperation and Conflict* 42(4), 2007, 419-440.

- Rugh, William A. „The foreign policy of the United Arab Emirates.“ *The Middle East Journal*, 50(1), 1996, 57-70.
- Salisbury, Peter „Risk Perception and Appetite in UAE Foreign and National Security Policy.“ *Royal Institute of International Affairs*, 2020, 4-7.
- Shahrour, Karam „The evolution of Emirati foreign policy (1971-2020): The unexpected rise of a small state with boundless ambitions.“ Kuwait Program at Sciences Po, 2020, 11.
- Steinberg, Guido „Regional Power United Arab Emirates: Abu Dhabi Is No Longer Saudi Arabia’s Junior Partner.“ *Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs*, Research Paper 10, 2020.
- Tagliapietra, Simone, „The impact of the global energy transition on MENA oil and gas producers.“ *Energy Strategy Reviews*, 26, 2019.
- Tarptautinis valiutos fondas, „United Arab Emirates: 2009 Article IV Consultation—Staff Report; Public Information Notice; and Statement by the Executive Director for United Arab Emirates.“ *International Monetary Fund*, 2010. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr1042.pdf> [Žiūrėta 2022 02 13]
- Ulrichsen, Kristian Coates, „Israel and the Arab Gulf States: Drivers and Directions of Change.“ James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University, 2016.
- Ulrichsen, Kristian Coates, „Transformations in UAE's Foreign Policy.“ Al Jazeera Centre for Studies: Report, 2017.
- Zanotti, Jim „Israel: Background and U.S. Relations in Brief.“ *Congressional Research Service*, 2022.
- Ziv, Guy, „Cognitive structure and foreign policy change: Israel’s decision to talk to the PLO.“ *International Relations* 25(4), 2011, 426-454.
- Welch, David A. *Painful choices: a theory of foreign policy change*. Princeton University Press, 2005, 20-35.
- World Bank „United Arab Emirates“, 2020.
- 76th United Nations General Assembly, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/265/71/PDF/N2126571.pdf?OpenElement> [Žiūrėta 2022 01 18]
- 77th United Nations General Assembly, 2021. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/265/71/PDF/N2126571.pdf?OpenElement> [Žiūrėta 2022 01 18]

Summary

Analysis of the United Arab Emirates foreign policy changes and factors that led to them, in the context of the normalization of relations with Israel.

The aim of this Master's thesis is to analyze the United Arab Emirates' foreign policy change in the context of the normalization of relations with Izrael. The main goal of this study is to provide an answer to the main research question based on a theoretical model explaining foreign policy change. In other words, the empirical goal of this study is to provide a reliable and theory-based explanation for the changes in the United Arab Emirates' foreign policy towards Israel. Assuming that change has taken place, the only question is – what led to the change and of what level is the change? Meanwhile, the theoretical aim of this work is to contribute to the study of foreign policy change, especially to test the applicability of the theoretical model explaining foreign policy change and the ability to explain foreign policy changes in non-Western countries.

It is important to emphasize that this work does not seek to analyze the entire foreign policy of the United Arab Emirates, all foreign policy issues, and to determine whether or to what extent, and how it has changed. This would be too ambitious for a master's thesis, given the scope of such work. Therefore, the object of research of this master's thesis is limited to one specific foreign policy of the United Arab Emirates focused on one goal / problem – foreign policy towards Israel. Also, instead of trying to fully explore and capture the dynamics of the UAE's relationship with Israel, this study will focus on the change that took place in 2020 when the position of the United Arab Emirates on the normalization of relations with Israel has changed. Also, as already mentioned, changes in foreign policy may be for the better or for the worse, but this work will not aim to assess the consequences of the changes. Thus, this paper will seek to answer the question - what factors led the United Arab Emirates to normalize relations with Israel?

This master 's thesis is divided into four parts. The first part will provide an overview of the literature on foreign policy change and previous research on the United Arab Emirates in the context of foreign policy. The second part of the thesis identifies the main concepts used in the work and reveals the theoretical model of foreign policy change used in the analysis, and identifies its main assumptions. Based on the theory used in the study, research hypotheses will be raised. The third part of the work describes the research methodology of this case study. The fourth part, meanwhile, consists of four sections. The purpose of the first two sections is to present the context of the UAE's foreign policy and relations with Israel, first revealing the features and characteristics of the formulation and implementation of the UAE's foreign policy. While in the second section an overview of the main developments of the UAE's foreign policy toward Israel is provided, before the

signing of the Abraham Accords in 2020. These two sections will provide a historical context, and will indicate what changes have taken place in the UAE's relations with Israel. Against this background, in the third section of part four, an analysis of the change in the UAE's foreign policy towards Israel will be conducted, based on the model of foreign policy change described in the theoretical part of the thesis. Following the explanatory logic of the theoretical model and the causal relationship, the aim will be to explain the reasons for the change and the type of change that has taken place. In the last part of the work, the empirical results of the research will be evaluated and the conclusions of the research will be presented.